

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัย เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีด้านวัฒนธรรม มานุษยวิทยา และมานุษยวิทยาดนตรี ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของเทศบาลตำบลแม่นะ อำเภอยะรัง
2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว
4. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
5. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
6. แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาบริบททางวัฒนธรรม
7. แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา
8. แนวคิดและทฤษฎีการแบ่งหมวดหมู่เรื่องดนตรี
9. ทฤษฎีการวิเคราะห์ทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา
10. ชาติพันธุ์มุสลิม หรือลาหู่
11. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ข้อมูลทั่วไปของเทศบาลตำบลแม่นะ อำเภอยะรัง

อำเภอยะรัง จังหวัดยะลา เป็นอำเภอที่ไม่มีประวัติของตนเอง เนื่องจากไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนในการสร้างยุค มีเพียงตามที่ได้กล่าวหาตักขุดพบไว้ในพงศาวดารโยนก ว่าเป็นเมืองที่พระเจ้าเม็งรายมหาวีรยศัตตยแห่งอาณาจักรล้านนาไทย ซึ่งเสวยราชสมบัติในนครเชียงใหม่ ได้ยกเมืองยะรังให้เป็นบำเหน็จความชอบในราชการสงครามแก่ เจ้าไชยสงคราม ราชโอรสองค์ที่ 2 เมื่อประมาณ 600 ปีเศษมาแล้ว

เมืองยะรังเป็นเมืองเก่าแก่โบราณเมืองหนึ่ง มีอายุอย่างน้อยที่สุด ประมาณ 712 ปี ในช่วงเวลาดังกล่าวเมืองยะรังก็คงประสบภัยสงคราม ทำให้เป็นเมืองร้างไปหลายครั้งและอาจก่อตั้งขึ้นมาอีกเป็นหลายครั้ง เหมือนกับเมืองเชียงใหม่ และหัวเมืองอื่น ๆ จนกระทั่งประมาณ 100 ปีมานี้ ตรงกับราชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้สมัยปฏิรูปการปกครองหัวเมืองทั้งฝ่ายเหนือ ฝ่ายใต้ โดยทรงจัดให้มีการปกครองในหัวเมืองรอบนอกแบบมณฑลเทศาภิบาล ซึ่งประมาณ พ.ศ. 2442 – 2476 ส่วนกลางมีแบบการปกครองตามอย่างอารยะประเทศ คือตั้งเป็นกระทรวงกลาโหม โดยเลขาธิการสมุหนายก สมุหกลาโหมเสีย หัวเมืองรอบนอกหลาย ๆ เมืองจัดตั้งเป็นมณฑลเมืองเชียงใหม่อยู่ในมณฑลพายัพ แต่ตำแหน่งเจ้าเมืองโดยสืบตระกูลกันมา

แต่เจ้าผู้ครองนครแต่เดิมนั้นยังมีอยู่แต่ถูกลดอำนาจบทบาทการปกครองไป โดยทางรัฐบาลกลาง ส่งข้าหลวงประจำเมืองมาดูแลปกครองมีข้าราชการตำแหน่งต่าง ๆ มาเป็นผู้ช่วยข้าหลวง และรัฐบาล ก็จัดให้มีเงินเดือน เช่น ข้าราชการแทน ครั้นต่อมาจนสมัยรัชกาลที่ 7 ตั้งแต่ พ.ศ. 2469 เป็นต้นมา ตำแหน่งเจ้าเมืองไต่ว่างลง ก็ไม่ทรงโปรดเกล้าแต่งตั้งอีก เจ้าเมืองไต่ยังมีชีวิตอยู่ก็โปรดพระราชทาน เงินเดือนเลี้ยงชีพต่อไป

หลัง ปี พ.ศ. 2475 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปฏิรูป การปกครองหัวเมืองขึ้นโดยมีเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็น การปกครองแบบประชาธิปไตยการจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลก็เลิกไป แต่จัดให้มีการบริหารราชการส่วนภูมิภาคแบ่งเป็น จังหวัด อำเภอ ตำแหน่งผู้ปกครองอำเภอแต่เดิมเป็นตำแหน่ง นายแขวง ก็เปลี่ยนมาเป็นตำแหน่งนายอำเภอ เมืองเชียงดาวอยู่ในมณฑลพายัพ นายแขวงของอำเภอ เชียงดาวซึ่งเป็นนายอำเภอคนแรกในปี พ.ศ. 2452 ก็คือ เจ้าราชบุตร ณ เชียงใหม่

เนื่องจากอำเภอเชียงดาวตั้งอยู่บริเวณที่ราบแคบ ๆ ของริมแม่น้ำปิง โดยมีทางหลวง สายเชียงใหม่ – ฝาง หมายเลข 107 ตัดผ่านขนานตามแนวยาวเหนือใต้ เป็นบริเวณป่าไม้ภูเขาสูง เกือบทั้งหมด มีลำน้ำสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำปิง แม่น้ำแม่แตง ห้วยแม่ก๊ะ ห้วยแม่ฮาย ห้วยแม่เมะ ห้วยน้ำซุ้ม มีป่าไม้สักและป่าไม้เบญจพรรณมีอยู่ทั่วไปเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดความหลากหลาย ทางนิเวศ และสามารถติดต่อกับภายนอก ระหว่างอำเภอกับจังหวัดเชียงใหม่ และต่างจังหวัด ใช้การคมนาคมทางรถยนต์โดยเส้นทางสายเชียงใหม่ – ฝาง ซึ่งเป็นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 107 ผ่านเขตอำเภอแม่แตง อำเภอแมริมระยะทางจากหน้าที่ว่าการอำเภอเชียงดาวถึงจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 72 กิโลเมตร ทำให้คนภายนอกเดินทางเพื่อเข้าไปสัมผัสและวิถีชีวิตธรรมชาติ อำเภอเชียงดาวจึงเป็นอำเภอที่เริ่มเปิดตัวและเป็นที่พักของนักท่องเที่ยว

ข้อมูลเทศบาลแม่นะ

เทศบาลตำบลแม่นะ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ว่าการอำเภอเชียงดาว ระยะทางห่างจาก ที่ว่าการอำเภอเชียงดาวประมาณ 3 กิโลเมตร หรือห่างจากศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 68 กิโลเมตร ตามเส้นทางหลวงแผ่นดิน 107 (ถนนโชตนา) มีเนื้อที่ 257.5 ตารางกิโลเมตร หรือจำนวน 160,937.5 ไร่

เขตการปกครอง เป็นออกเป็นทั้งหมด 13 หมู่บ้าน ประกอบด้วยหมู่บ้าน หมู่1 บ้านป่าบง หมู่2 บ้านแม่นะ หมู่3 บ้านจอมคีรี หมู่ 4 บ้านห้วยใจ หมู่5 บ้านแม่ยะ หมู่6 บ้านสบคาบ หมู่7 บ้านสบอ้อ หมู่8 บ้านแม่ฮ้อยใน หมู่9 บ้านปางมะโอ หมู่10 บ้านแก่งป็นเต้า หมู่11 บ้านแม่เมะ หมู่12 บ้านปางไธสง หมู่13 บ้านแม่ซ้าย

ภาพที่ 2.1 แผนที่เทศบาลตำบลแม่นะ

ตารางที่ 2.1 ข้อมูลจำนวนประชากรของเทศบาลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ชาย	หญิง	รวม	ครัวเรือน
1	บ้านป่าบง	433	467	900	399
2	บ้านแม่นะ	655	724	1,379	520
3	บ้านจอมคีรี	553	588	1,151	520
4	บ้านห้วยโจ้	420	439	859	364
5	บ้านแม่ยะ	417	403	820	326
6	บ้านสบคาบ	341	384	725	316
7	บ้านสบอ้อ	290	306	596	248
8	บ้านแม่ฮ้อยโน	680	662	1,342	556
9	บ้านปางมะโอ	129	113	242	219
10	บ้านแก่งป็นเต้า	91	92	183	91
11	บ้านแม่แมะ	246	224	470	177
12	บ้านสันป่าเกี๊ยะ	327	338	665	167
13	บ้านแม่ซ้าย	42	49	91	57
รวม		4,624	4,789	9,413	3,850

ข้อมูล ณ วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ.2557

อาชีพหลักของประชาชนจะเป็นการเกษตรกรรมโดยปลูกข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง ถั่วลิสง พริก กระเทียม ลิ้นจี่ ลำไย ซึ่งจะปลูกสลับหมุนเวียนไปตามฤดูกาล ปัจจุบันต้นทุนการผลิตจะสูงมาก ดังนั้น ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมต้องหาวิธีการที่จะช่วยลดต้นทุนการผลิตเพื่อให้กำไรมากขึ้น เช่น การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ การปลูกพืชหมุนเวียน เป็นต้น

การอุตสาหกรรม แทบทุกครัวเรือนจะมีการจักสานแข่ง โดยใช้ไม้ไผ่ซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่น ถือได้ว่าเป็นการใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตต่ำ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องช่วยกันดูแลรักษาไม้ไผ่ด้วย หากมีการตัดไม้ไผ่หรือตัดหน่อไม้ไผ่จำนวนมากเกินไป อาจส่งผลทำให้ไม้ไผ่มีไม่เพียงพอในการจักสานแข่ง การท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยว จะมีจุดเด่นด้านทรัพยากรป่าไม้ที่ค่อนข้างจะมีความอุดมสมบูรณ์ ป่าไม้เขียวขจี เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญหลายสาย และส่งผลให้เกิดน้ำตกหลายแห่งซึ่งจะมีน้ำไหลตลอดปี เหมาะสมที่จะต้องมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง และเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วิถีชีวิตของคนที่อยู่ในป่าแต่ไม่ทำลายป่า

2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยวจากที่องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุม ว่าด้วยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยขึ้น ณ กรุงโรมประเทศอิตาลี (นิคม จารุมณี, 2544) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้คือ การท่องเที่ยวหมายถึงการเดินทางที่มีค่า 3 ค่า เป็นเงื่อนไขในการท่องเที่ยว คือ

- 1) การท่องเที่ยวจะต้องมีการเดินทาง (Travel) หมายถึง การเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่งโดยใช้นานพาหนะนำไปเป็นระยะทางไกลหรือใกล้ก็ได้
- 2) การท่องเที่ยวจะต้องมีจุดหมายปลายทาง (Destination) หมายถึง มีสถานที่ที่เลือกเดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลาหนึ่งอยู่ ณ ที่นั้นมี กมีสถานที่ที่มีความสวยงามทางทัศนียภาพมาก หรือเป็นสถานที่ที่มีรากฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่หรือเป็นสถานที่ที่มีวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรมที่น่าสนใจซึ่ง ณ ที่นั้น มีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการท่องเที่ยวที่เพียงพอสำหรับสนองความต้องการและความพอใจแก่ผู้มาเยือน
- 3) การท่องเที่ยวจะต้องมีจุดมุ่งหมาย (Purpose) หมายถึง มีจุดประสงค์ในการเดินทาง ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือไปอยู่ประจำ แต่มีความมุ่งหมายในการเดินทางอย่างอื่น โดยผู้เดินทางอาจมีจุดมุ่งหมายในการเดินทางมากกว่า 1 อย่างก็ได้

จี และโชว์ (Gee & Choy, 1989) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความเพลิดเพลินสนุกสนาน โดยที่นักเดินทางนั้นคือนักท่องเที่ยวนั่นเอง

เศกสรรค์ ยงวนิชย์ (2541) ได้กล่าวถึง ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว ด้วยความสมัครใจตามวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ได้ ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

นิคม จารุมณี (2544) ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวเพื่อการศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจหรือก่อให้เกิดการกระทำร่วมกันของมนุษย์ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม จนเป็นเหตุดึงดูดใจให้เดินทางไปศึกษาและท่องเที่ยวตามแหล่งต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าความหมายของการท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นชั่วคราวเพื่อพักผ่อน หรือหาประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับ วัฒนธรรม ประเพณี จากที่ต่าง ๆ รวมไปถึงการสร้างความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อผู้ร่วมเดินทางและเพื่อนมนุษย์อีกด้วย

2.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

ไพฑูรย์ พงศบุตร และวิลาศวงศ์ พงศบุตร (2536) กล่าวว่า ความสำคัญของการท่องเที่ยว คือ ปัจจุบันถือได้ว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และมีความร่วมมือระหว่างประเทศ ในอันที่จะสนับสนุนส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

นิคม จารุมณี (2544) ได้สรุปบทบาทและความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองเพิ่มเติมซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา รายได้จากการท่องเที่ยวได้กลายเป็นรายได้ลำดับ 1 เมื่อเทียบกับรายได้จากสินค้าออกอื่น ๆ

2) รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ได้มาในรูปเงินตราต่างประเทศนี้มีส่วนช่วยในการสร้างเสถียรภาพให้กับดุลภาพชำระเงิน

3) รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่กระจายไปสู่ประชาชน อย่างกว้างขวางสร้างงานสร้างอาชีพมากมาย และเป็นการเสริมอาชีพด้วยอาชีพที่เกิดต่อเนื่องจากการท่องเที่ยว

4) อุตสาหกรรมท่องเที่ยว มีบทบาทในการสร้างงานสร้างอาชีพอย่างมากมายและ กว้างขวาง เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ต้องใช้คนทำหน้าที่บริการโดยเฉพาะในธุรกิจทางตรง

5) การท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิต และนำเอาทรัพยากร ของประเทศมาใช้ประโยชน์สูงสุด ซึ่งส่งผลต่อการกระตุ้นการผลิตหรือที่เรียกว่าผลของตัวทวีคูณ ทางการท่องเที่ยวซึ่งอยู่ในลักษณะที่สูงมากเมื่อเทียบกับการผลิตสินค้าหรืออุตสาหกรรมอื่น ๆ

6) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัดในการจำหน่ายอาจเรียก ได้ว่าเป็น Limitless Industry เมื่อเปรียบกับอุตสาหกรรมอื่น ๆ

7) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในเรื่องการผลิต เพราะไม่ต้องพึ่งดินฟ้าอากาศเหมือนการเกษตรอื่น ๆ

8) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวช่วยสนับสนุนฟื้นฟู อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณี

9) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะมีบทบาทในการสร้างสรรค์ความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ

10) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นมาตรการที่ช่วยส่งเสริมความปลอดภัย และความมั่นคงให้แก่พื้นที่ที่ได้รับการพัฒนา

11) อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีส่วนช่วยเสริมสร้างสันติภาพสัมพันธไมตรี และความเข้าใจอันดีด้วยเป็นหนทางที่มนุษย์ต่างสังคมพบปะทำความรู้จักและเข้าใจกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในการสนับสนุนส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

2.3 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

สถาบัน ว.ท. (2542) ได้สรุปสาระสำคัญของระบบและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน คือ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) และการตลาดท่องเที่ยว (Tourism Market or Tourist) ซึ่งแยกกล่าวแต่ละประเด็น คือ แหล่งท่องเที่ยว บริการท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยว การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วย ในประเทศไทยโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้คำจำกัดความที่เกี่ยวข้องบางส่วนดังนี้

2.4 องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

อภิชาติ อินทร์พงษ์พันธ์ (2540) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ไว้ว่า หมายถึง ธุรกิจและบริการสิ่งอำนวยความสะดวกทุกประเภทที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว มีรายละเอียดดังนี้

1) การคมนาคมขนส่ง การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นโดยปราศจากการเดินทางเห็นจะไม่ได้ การคมนาคมจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้การท่องเที่ยวขยายตัวจนกลายเป็นอุตสาหกรรม

2) ที่พัก เมื่อมีการเดินทางก็จำเป็นต้องมีการพักแรม ซึ่งถือว่าอุตสาหกรรมที่พักเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้เป็นอันดับสองรองจากอุตสาหกรรมของที่ระลึก

3) ร้านอาหารภัตตาคาร กิจกรรมร่วมที่ต้องเกิดในระหว่างที่นักท่องเที่ยวเดินทาง

4) บริการนำเที่ยวเป็นธุรกิจที่ดำเนินการเกี่ยวกับการเดินทางอำนวยความสะดวกในการเดินทางให้นักท่องเที่ยวสิ่งดึงดูดใจเพื่อการท่องเที่ยว ทั้งสิ่งดึงดูดใจที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นร้านขายของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง เป็นธุรกิจที่ทำรายได้สูงสุด

เมื่อเปรียบเทียบกับธุรกิจอื่นในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวความปลอดภัย ก็เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญมากเช่นกัน

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541) สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เป็นสรรพสิ่งรองรับในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบายปลอดภัย โดยสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว แบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ

1) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยตรง เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ได้แก่ การอำนวยความสะดวกในการเข้าออกประเทศ การให้บริการการท่องเที่ยว

2) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยอ้อม เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศแล้ว แม้จะไม่มีนักท่องเที่ยว รัฐบาลก็ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ให้แก่ประชาชนของตน ส่วนการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวถือเป็นผลพลอยได้ประกอบด้วย สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ จำเป็นต่อการยังชีพของประชาชน สิ่งอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัย เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่รัฐบาลให้ความปลอดภัยทั้งร่างกายทรัพย์สินและการเดินทางแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกด้านอื่น ๆ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เสริม หรือสนับสนุนเพิ่มความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว

2.5 องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวเป็นจุดที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว ซึ่งต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลาย ๆ อย่างผสมผสานกัน

มูการ์ด และเมดิลค (Burkart & Medilk, 1981) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ สิ่งดึงดูดใจ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น (Amenity)

มิล และเมอร์ริสัน (Mill & Morrison, 1971 อ้างถึงใน ประกอบศิริ ภักดีพิณิจ, 2545) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ ในด้านความสวยงาม ความน่าประทับใจ สิ่งอำนวยความสะดวกในเรื่องที่พัก ร้านอาหารร้านขายของที่ระลึกหรือบริการอื่น ๆ ปัจจัยพื้นฐานในเรื่อง ระบบการสื่อสาร และสาธารณูปโภค การขนส่ง

Pike Steven (2008) กล่าวถึงคุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวว่า แหล่งท่องเที่ยวเป็นการผสมผสานระหว่างผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ประสบการณ์ และการนำเสนอทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้อื่น ๆ แก่ผู้บริโภค สิ่งสำคัญคือแหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเดินทางมาเยี่ยมชมหรือพักอาศัย ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวควรประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ประการ (6A's) ดังต่อไปนี้

1) ความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว (Available Package) เป็นการจัดการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวรู้สึกถึงความสะดวกรวดเร็วรู้ถึงแหล่งท่องเที่ยว ในสถานที่ที่จะเดินทางไป เพื่อให้ครอบคลุมกับวัตถุประสงค์ของการเดินทางท่องเที่ยว

2) ความสามารถในการเข้าถึง (Accessibility) ได้แก่ การมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เช่น สนามบิน ระบบคมนาคม ตลอดจนบริการด้านอุตสาหกรรมขนส่ง เช่น การขนส่งทางอากาศ ทางบก และทางน้ำ ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึงจุดหมายปลายทางหรือแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) ได้อย่างสะดวกรวดเร็วและปลอดภัย

3) สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) นับเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่สุด เพราะเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยว อาจเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีความโดดเด่นหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์

4) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ได้แก่ โรงแรม รีสอร์ท และ โฮมสเตย์ Bed & Breakfast และ Guest House โดยที่พักแรมประเภทต่าง ๆ จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งจะทำให้มีราคาและบริการในระดับต่างกันอีกด้วย เช่น ภัตตาคาร บาร์ ฟิตเนสเซ็นเตอร์ สระว่ายน้ำ ชาวน่า และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เป็นต้น

5) กิจกรรม (Activities) นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเช่นกันในยุคปัจจุบัน ซึ่งการท่องเที่ยวไม่ได้หมายถึงแค่การเดินทางไปชมโบราณสถาน อนุสาวรีย์ ความงดงามของป่าไม้ ธรรมชาติ หากความสำคัญสำหรับผู้มาเยือน คือ การได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่าง ๆ อาทิเช่น การเดินป่าเพื่อศึกษาระบบนิเวศเขตเส้นศูนย์สูตรในป่าดิบชื้น การล่องแก่งในแม่น้ำของท้องถิ่น การปีนหน้าผา การดำน้ำรูปแบบ Scuba Diving หรือ Snorkeling การพายเรือแคนูบริเวณป่าชายเลน การตกปลาหมึกในทะเลลึก ตลอดจนการร่วมทำกิจกรรมกับชุมชนท้องถิ่น เช่น การไถนา การดำนา การเกี่ยวข้าว การร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดจะเป็นประสบการณ์ที่อยู่ในความทรงจำของนักท่องเที่ยว และกิจกรรมดังกล่าวมักก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

6) การให้บริการของแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary Service) ได้แก่ ทั้งหมดที่มีให้นักท่องเที่ยว อาทิเช่น บริการด้านร้านอาหาร โรงพยาบาล ไพรชาณีย์ สถานบริการ ภูมามัน ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ห้องสุขา เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วย 1) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีพร้อมต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว 2) ด้านความสวยงามที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว 3) ด้านการคมนาคมขนส่งที่ให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกสบายไม่เป็นอันตราย 4) ด้านกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของสถานที่นั้น ๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยว

2.6 รูปแบบการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2546) ได้แบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการเกษตรเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวหลัก สามารถดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว มีการจัดระบบการให้บริการไว้รองรับนักท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร รวมทั้งมีการวางแผนป้องกันและแนวทางแก้ไขปัญหาลักษณะที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ

3) การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี ตลอดจนเที่ยวชมมรดกทางประวัติศาสตร์ที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนสถาน สามารถแบ่งได้เป็นการท่องเที่ยวเชิงศิลปกรรม ประเพณี และแหล่งประวัติศาสตร์

4) การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์และวัฒนธรรมพื้นถิ่น เป็นการท่องเที่ยวเพื่อแสวงหาการสัมผัสโดยตรงกับคนที่มีเชื้อชาติและภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากตัวนักท่องเที่ยว ไม่ใช่การสัมผัสผ่านสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม

5) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกีฬาเป็นการท่องเที่ยวเพื่อบำบัดโรค บำรุงสุขภาพกายหรือสุขภาพจิต การออกกำลังกายหรือการเล่นกีฬาเพื่อรักษาสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมย่อยของการเล่นกีฬาคู่ด้วย

คำเกิง โถทอง และคณะ (2550) ได้กล่าวถึง การจำแนกประเภทของการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มนุษย์ใช้เป็นกิจกรรมนันทนาการ การเรียนรู้ไปในโลกกว้าง ตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว หรือการศึกษาดูงานในหน่วยงาน บุคลากรหลากหลายรูปแบบ ดังนี้ ประเภทของการท่องเที่ยวในที่นี้ หมายถึง ประสบการณ์ในการท่องเที่ยว กล่าวคือในการจำแนกจุดหมายปลายทางของการท่องเที่ยว (Type of Destination) แหล่งท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกเป็นกลุ่ม หรือประเภทของประสบการณ์ (Travel Experience) ที่นักท่องเที่ยวได้รับออกเป็น 7 ประเภท คือ

1) การท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ที่จะสังเกตการแสดงออกทางวัฒนธรรมและแบบแผนการใช้ชีวิตของประชากรต่างเผ่าพันธุ์ ซึ่งจะรวมไปถึงการไปเยือนบ้านเกิดเมืองนอน การเข้าร่วมพิธีกรรมรำฟ้อน และเข้าร่วมพิธี ทางศาสนาต่าง ๆ เป็นต้น

2) การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรม (Cultural Tourism) เป็นการเดินทางเพื่อสัมผัสและบางกรณีก็เข้าร่วมใช้ชีวิตดั้งเดิมที่ได้สูญหายไปหมดแล้ว กลับมาสร้างสีสันดึงดูดใจนักท่องเที่ยวซึ่งอาจจัดอาหารงานเทศกาลเครื่องแต่งกายตามประเพณี การรำพื้นบ้าน การแสดง ศิลปะ และหัตถกรรมรุ่นโบราณ ๆ ไว้บริการด้วย เป็นต้น

3) การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) เป็นการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานที่เน้นความรุ่งเรืองของอดีต อาจเป็นการเยือนอนุสาวรีย์ โบสถ์ วิหาร วัด ต่าง ๆ การแสดงแสงสีเสียงเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ เป็นต้น

4) การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Tourism) คล้ายคลึงกับการท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ กล่าวคือ ดึงดูดนักท่องเที่ยวมาจากแดนไกล แต่การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อมเน้นสิ่งดึงดูดใจที่เป็นสิ่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่าที่จะเน้นชาติพันธุ์มนุษย์ การกลับคืนสู่ธรรมชาติ และการชื่นชมต่อความสัมพันธ์ของผู้คนกับพื้นพิภพที่อยู่ในกลุ่มนี้ ซึ่งจะรวมการถ่ายภาพ การเดินทางไกล การปีนเขา การล่องเรือเล็ก และการตั้งแคมป์ เป็นต้น

5) การท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ (Recreational Tourism) เป็นการเข้าร่วมในการแข่งขันกีฬา ว่ายน้ำแร็กเก็ตโลก การอาบแดด และการเข้าร่วมสมาคมเพื่อผ่อนคลายจิตตามสถานที่ต่าง ๆ อาทิเช่น หาดทราย ชายทะเล ชายหาดที่แนวต้นปาล์มไสว สนามกอล์ฟชั้นเยี่ยมหรือสนามเทนนิสชั้นเลิศ การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มนี้จะดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อนหย่อนใจโดยเฉพาะ เป็นต้น

6) การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business Tourism) มีลักษณะเด่น คือ การประชุมหรือการพบปะกัน หรือการสัมมนา ซึ่งมักจะรวมเอาการท่องเที่ยวประเภทอื่นเข้ามาไว้ด้วย เมื่อมีการท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจเกิดขึ้น แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีการท่องเที่ยวได้หลายประเภทบางแห่งเป็นทั้งแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ทั้งนี้แล้วแต่ความต้องการของนักท่องเที่ยว

7) การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล (Incentive Tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นเพื่อเป็นรางวัลแก่พนักงาน เพื่อเป็นสวัสดิการของหน่วยงานและบริษัทห้างร้านต่าง ๆ เพื่อการดูงาน ประชุมศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมและเพื่อนันทนาการ โดยหน่วยงานและบริษัทห้างร้านจะเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายทั้งหมด

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า รูปแบบการท่องเที่ยวประกอบด้วย คือ การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มนุษย์ใช้เป็นกิจกรรมนันทนาการ การเรียนรู้ไปในโลกกว้าง ตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์ ภายในครอบครัว หรือการศึกษาดูงานในหน่วยงานบูรณาการหลากหลายรูปแบบ และประสบการณ์ในการท่องเที่ยว แบ่งได้ทั้งหมด 7 ประเภท ได้แก่ การท่องเที่ยวเพื่อ

ชาติพันธุ์ การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว

ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management) มีดังนี้

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้นยังต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทาง มาตรการ และแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้วการจัดการท่องเที่ยวจะ ดำเนินไปอย่างไร้ทิศทางและประสบความล้มเหลว

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้ให้ความหมายของการจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การวางแผนการท่องเที่ยวและดำเนินการให้เป็นไปตามแผนโดยมีการจัดการบริหารงาน บุคคล การอำนวยความสะดวก และควบคุมอย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้ รวมทั้งมีการประเมินผลแผนการท่องเที่ยวด้วย

อารีย์ นัยพินิจ และฐิรัชญา มณีเนตร (2551) ได้ให้ความหมายของการ จัดการ การท่องเที่ยว หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในด้านการวางแผนด้านการจัดการ ผู้รับผิดชอบ การควบคุม การจัดสรรงบประมาณ การประเมินผล และรายงานผล เกี่ยวข้องกับทางการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2545) ได้กล่าวถึง การจัดการการท่องเที่ยวที่ควรจะ ดำเนินการในความรับผิดชอบของหน่วยงานที่ดูแลสถานที่ท่องเที่ยว นั้น มีอยู่ 5 ภารกิจหลักดังนี้

- 1) การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ หน่วยงานที่รับผิดชอบในด้านการจัดการ แหล่งท่องเที่ยวควรมีบทบาทในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้สาธารณะชนได้รับรู้ และทราบให้มากที่สุด
- 2) การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นการสำรวจหาข้อมูลใน แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ เพื่อเป็นข้อมูลในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่
- 3) การปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เป็นการจัดทำแผนงาน โครงการ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ประทับใจของนักท่องเที่ยว
- 4) การบริหารแหล่งท่องเที่ยว เป็นการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการ แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุด
- 5) การรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการวางระบบในการดูแลรักษา ระบบความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่รับผิดชอบ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยว คือ การกระทำเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ที่มีเป้าหมาย มีรูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสม มีการวางแผนด้านการจัดการผู้รับผิดชอบ การควบคุม การจัดสรรงบประมาณ การประเมินผล และรายงานผล เกี่ยวข้อง กับทางการท่องเที่ยว

4. หลักการและแนวทางบริหารจัดการการท่องเที่ยว

วรรณพร วนิชขานุกร (2540) กล่าวว่า ในการบริหารจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรจะมีรูปแบบการบริหารใน 2 ระดับ คือ ระดับแนวนอน ซึ่งประกอบด้วย หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้อง และระดับแนวตั้ง คือ หน่วยงานของรัฐ ในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น รวมทั้งองค์กรที่ไม่ใช่ของรัฐบาล แต่มีบทบาทสำคัญ ในการเป็นตัวแทนปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม และสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร แรงงาน ความรู้ ตามอำนาจของผู้คนในท้องถิ่นได้ ซึ่งการบริหารงานควรครอบคลุมในเรื่องต่าง ๆ

จุฑามาศ จันทรัตน์ (2544) กล่าวว่า ในการที่การท่องเที่ยวของไทยจะก้าวไปสู่ศตวรรษหน้า อย่างมีมาตรฐานและสามารถแข่งได้ในระดับสากล ผู้บริหารจัดการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชนควรต้องมองการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและตระหนักถึงความเป็น อันหนึ่งอันเดียวกันของระบบ เพราะทุกส่วนล้วนมีความสำคัญและจำเป็นต้องพิจารณา 2 เรื่องหลัก ดังนี้

ลีเพอร์ (Leiper, 1979) กล่าวว่า การท่องเที่ยวไม่ใช่เป็นอุตสาหกรรม แต่เป็นระบบเริ่มต้น จากนักท่องเที่ยวมีความต้องการในการเดินทางท่องเที่ยวด้วย เหตุผลและแรงกระตุ้นแตกต่างกันไป จากนั้นจึงเริ่มหาข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ แล้วจึงตัดสินใจเดินทางจากที่อยู่เดิม โดยอาศัยการคมนาคมรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งไปยังจุดหมาย ปลายทาง และ ณ จุดหมายปลายทาง แห่งนั้นนักท่องเที่ยวก็เกี่ยวข้องประสบการณ์จากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย

ลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ซึ่ง ลีเพอร์ (Leiper, 1979) กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ การท่องเที่ยวมีลักษณะเป็น “Partial Industrialization” มี 2 ส่วน คือ

- 1) เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยน โดยนักท่องเที่ยวซื้อบริการจากภาคเอกชน
- 2) ไม่มีการแลกเปลี่ยน ไม่ได้มีไว้เพื่อขาย แต่หากเป็นสาธารณสมบัติ เช่น ชายหาด ที่สวยงาม คนไทยที่มีความเอื้ออาทร วัฒนธรรมไทยที่มีความเป็นเอกลักษณ์ สิ่งเหล่านี้อยู่นอกเหนือ การควบคุมของภาคเอกชน และเป็นส่วนที่ต้องแบ่งปันและใช้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและ เจ้าของบ้าน ซึ่งส่วนนี้ทำให้ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวมีลักษณะแตกต่างจากการขายสินค้าอื่น ๆ เพราะจะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน ต้องอาศัยความร่วมมืออย่างใกล้ชิด การท่องเที่ยวจึงจะนำ ประโยชน์ไปสู่ทุกฝ่ายอย่างแท้จริง

อดิการ์รี (Adhikary, 1995) ได้เสนอรูปแบบการจัดการการท่งเที่ยว (7 - S Model) เพื่อมาปรับใช้กับการท่งเที่ยวไว้ดังนี้

1) Strategy หมายถึง กลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความผสมกลมกลืนกันระหว่าง วัตถุประสงค์ การจัดลำดับความสำคัญ การควบคุม และขอบเขตของกิจกรรมต่าง ๆ ของ การท่งเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยการเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งต้องประกอบไปด้วยกลยุทธ์ ในการวางแผน การดำเนินงานที่สามารถปฏิบัติได้ และต้องเป็นไปตามนโยบายของการท่งเที่ยว แห่งชาติด้วย

2) Structure หมายถึง โครงสร้างในองค์กรซึ่งควรจะเกี่ยวข้องกับการจัดลำดับชั้น และการแบ่งหน้าที่ให้เหมาะสม เพราะโครงสร้างที่ดีจะเป็นกุญแจที่สำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ ในการจัดการการท่งเที่ยว

3) System หมายถึง ระบบในการจัดการการท่งเที่ยวซึ่งมีความหมายที่ครอบคลุม ไปถึง ระบบการจัดการข้อมูล ระบบการดำเนินงาน การปฏิบัติการ การเงิน การจัดการทรัพยากร มนุษย์ การตลาดและระบบอื่น ๆ ด้วย โดยทุกระบบต้องมีการประสานร่วมมือกันและมีความสัมพันธ์ กันในทุกขั้นตอน

4) Staff บุคลากรนับเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการดำเนินการต่าง ๆ สำเร็จลุล่วง ไปด้วยดี โดยเฉพาะบุคคลที่ทำหน้าที่บริการนักท่งเที่ยวจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ โดยจัดสรร บุคคลที่มีความละเอียดรอบคอบ มีความผูกพันกับงาน มีความรับผิดชอบ ให้ความช่วยเหลือ นักท่งเที่ยวด้วยความเต็มใจ มีความจริงใจซื่อสัตย์ ทำงานดีประสบผลสำเร็จ และสามารถทำให้นักท่งเที่ยวพึงพอใจเป็นสำคัญ

5) Skill ในการทำงานทุกอย่างต้องอาศัยความชำนาญงานจึงจะมีประสิทธิภาพ โดยขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 อย่างคือ ความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่องาน

6) Style การรวมกันระหว่าง Staff และ Skill แต่ละคนจะมีรูปแบบในการ ดำเนินงานที่ต่างกัน โดยปกติแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

- Autocratic Style หรือ Top Down Style
- Democratic Style หรือ Bottom - Up
- Share การแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็น ความรู้ซึ่งนำไปสู่การจัดการการท่งเที่ยวได้ดีที่สุด

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า หลักการและแนวทางบริหารจัดการการท่งเที่ยว คือ สาระสำคัญที่กำหนดไว้เป็นแนวทางปฏิบัติในการจัดการการท่งเที่ยว ควรเป็นไปอย่างมีขั้นตอน มีคณะกรรมการที่มีประสิทธิภาพ มีโครงสร้างอย่างเป็นระบบ มีบุคลากร มีทักษะ และรวมไปถึง

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในทุกกระบวนการ เพราะการจัดการที่ดีและมีระบบจะป้องกันการสับสน ซ้ำซ้อน ในการปฏิบัติงานไปอีกด้วย

5. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) กล่าวว่า แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็เหมือนแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชน ในการตระหนักถึงการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดกระแสเรียกร้องหลัก 3 ประการดังต่อไปนี้

1) กระแสความต้องการของชาวโลกให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของประชาชนทั่วโลกให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับท้องถิ่นจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพไว้

2) กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการที่มีมากขึ้นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการได้รับความรู้ความเข้าใจ เรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่

3) กระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม

ราณี อสิชัยกุล (2546) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์และดนตรี รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี

ชูเกียรติ นพเกตุ (2542) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่าง ๆ และศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ในแง่มานุษยวิทยาและสังคมวิทยา เช่น ชมโบราณสถาน ศิลปะหรือการแสดงต่าง ๆ เป็นต้น

พงศธร เกษสำลี (2543) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์สถานที่สำคัญทางศาสนา งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ งานเทศกาล ประเพณี งานศิลปหัตถกรรม และสินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงวิถีชีวิตและอัธยาศัยไมตรีของคนไทย

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2547) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่าเป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และวิถีชีวิตผู้คน หรือสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่าง ๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพึ่งพาสามารถแยกออกจากกันได้

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) กล่าวว่า แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็เหมือนแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชน ในการตระหนักถึงการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดกระแสเรียกร้องหลัก 3 ประการดังต่อไปนี้

1) กระแสความต้องการของชาวโลกให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสนี้ความต้องการของประชาชนทั่วโลกให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับท้องถิ่นจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพไว้

2) กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสนี้ความต้องการที่มีมากขึ้นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่

3) กระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นกระแสนี้ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม จากกระแสนี้ดังกล่าวก่อให้เกิดการตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ขึ้น เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม จึงเป็นสาเหตุ สำคัญให้เกิดการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้น ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เมื่อเดือน มีนาคม ปี ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2535) จากผลของการประชุมครั้งนี้ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า เป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่นในขณะเดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ซึ่งความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมกับรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศได้ด้วย จากความหมายดังกล่าวสามารถ นำมาแปลเป็นหลักการเบื้องต้น และสร้างกรอบนโยบายและแนวทางปฏิบัติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

จึงทำให้ประเทศต่างคิดหารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ เพื่อไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นเหตุให้มีการประชุม Earth Summit ขึ้นที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) ในที่ประชุมมุ่งเน้นความสนใจทั่วโลกสู่ประเด็นเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และสรุปทริเอนเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและได้มีการลงนาม อันเป็นที่เกิดแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่าง ๆ และศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ในแง่มานุษยวิทยาและสังคมวิทยา เช่น การท่องเที่ยวชมโบราณสถาน ศิลปะหรือการแสดงต่าง ๆ

หลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ซูเกียรติ นพเกตุ (2542) ได้สรุปหลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประการ ดังนี้

- 1) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ
- 2) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูกสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษา และดึงดูดชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนด้วย และได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ
- 3) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมและได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
- 4) เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านหรือของชุมชนอื่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและผู้คนของตนเองด้วยลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญมีอยู่ 9 ประการ คือ

- 1) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุดเพื่อสามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง
- 2) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืนทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าด้วยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือกระทบน้อยที่สุด

3) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้คงไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

4) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น

6) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของการบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

7) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

8) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ และความสะอาดของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุก ๆ ด้าน และต้องดูแลรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

9) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักที่ว่าต้องป้องกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้นักท่องเที่ยวอบอุ่นใจ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า หลักการและลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวที่มีการศึกษา สร้างจิตสำนึก ให้ความรู้ และเคารพต่อวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านอื่นหรือชุมชนอื่น เป็นการท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี มุ่งเน้นในเรื่องของการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจในสรรพสิ่งของโลกที่ไม่สามารถแยกตัวออกจากกันได้

ต้องพึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน ฉะนั้นองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญจึงควรมี 6 ด้านดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ 10 ประการคือ

- 1.1 ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น
- 1.2 โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ
- 1.3 งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมทั้งซากปรักหักพัง
- 1.4 ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลัก
- 1.5 ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา
- 1.6 ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่าง ๆ
- 1.7 ภาษา และวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา
- 1.8 วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ขนบธรรมเนียมการรับประทานอาหาร
- 1.9 ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม และเทศกาลต่าง ๆ
- 1.10 ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

2. องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อมโดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

3. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้ผลตอบแทนในกำไรสู่ธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

4. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้และได้ประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการตลาดท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น

มีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

6. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย การดึงดูดใจ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยผู้ประกอบการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ เป็นการตลาดท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือการการท่องเที่ยวชมโบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ เพื่อได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน อีกทั้งศึกษาความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวด้วยโดยแบ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นประเภทได้ 5 ประเภท คือ

1) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้และความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

2) การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์ และศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ อีกทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

3) การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism / Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษ โดดเด่น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน อีกทั้งมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

4) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือแข่งขันการกีฬา โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการกีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาได้สนุกสนานเพลิดเพลินกับการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือการแข่งขันกีฬา ในขณะเดียวกันก็ได้ไปยังแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางรายการกีฬา ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่า

5) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว นวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร การฝึกกายบริหาร การฝึกสมาธิ เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยวบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นประเภทได้ 5 ประเภท คือ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและประเพณี การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท การท่องเที่ยวเชิงกีฬา และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม

ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชนัญ วงษ์วิภาค (2545) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังนี้

1) ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผลการดำเนินการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติเป็นอย่างมาก นำเงินตราเข้าประเทศมากที่สุดเมื่อเทียบกับรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ ปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย และจะมีการประชาสัมพันธ์ไปสู่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

2) ประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจะช่วยเผยแพร่เอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกับผู้คนในท้องถิ่นได้มีโอกาสรู้จักกันนั้น ผลก็คือ เกิดความสามัคคีสมานฉันท์ของคนในชาติ และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกและเกิดสันติภาพขึ้นแก่โลก

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีประโยชน์ต่อทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของประเทศ การท่องเที่ยวจะช่วยเผยแพร่เอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกและเกิดสันติภาพขึ้นแก่โลก

6. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม โดยมีการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้น ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดา เดือน มีนาคม ปี ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2535) จากผลของการประชุมครั้งนี้กำหนดคำจำกัดความเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนี้

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวน รักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจสังคม และความงามทางสุนทริยภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศน์ด้วย” (World Tourism Organization 1997)

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ว่า หมายถึงการท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็ก ที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพราะสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย และธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้ได้ผลกำไรอย่างเป็นธรรม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยือนสม่ำเสมออย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดอย่างยืนยาว

6.1 ที่มาของแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การประชุมระดับโลกเรื่องสิ่งแวดล้อมโลก “Earth Summit” ในปี 1992 เป็นจุดเริ่มในการผลักดันความคิดเรื่อง “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ส่งอิทธิพลถึงการให้ความสำคัญเรื่อง “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน” จากกระแสการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ประการ กล่าวคือ

- 1) กระแสความต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2) กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้

3) กระแสความต้องการในการพัฒนาคนและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

ธีระ อินทรเรือง (2559) กล่าวโดยสรุปเรื่องกระแสการพัฒนาทั้ง 3 ด้านดังกล่าว มีผลต่อการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยว และระบบการจัดการท่องเที่ยว ในการหาทางเลือกใหม่ (Alternative Tourism) เพื่อการตอบสนองต่อความต้องการ และทดแทนการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยม (Conventional Tourism) แบบเดิม ๆ ที่เคยปฏิบัติกันมา แนวคิดในการนำเสนอการท่องเที่ยวอันเป็นทางเลือกใหม่นี้มีชื่อเรียกอย่างหลากหลาย เช่น Green Tourism, Bio Tourism, Sustainable Tourism, Conservation Tourism, Responsible Tourism และการจัดการท่องเที่ยวที่นิยมและแพร่หลายที่สุดในเวลานี้คือ “Eco tourism” หรือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

6.2 องค์ประกอบของแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ดังนี้

- 1) การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในขอบเขตของความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 2) การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชนขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน
- 3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว
- 4) การประสานความต้องการทางเศรษฐกิจ การคงอยู่ของสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

6.3 หลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

- 1) การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในขอบเขตของความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 2) การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชนขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน
- 3) การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว
- 4) การประสานความต้องการทางเศรษฐกิจ การคงอยู่ของสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

5) มีการดำเนินการจัดการภายใต้ขีดความสามารถของระบบธรรมชาติ (Carrying Capacity) ในการฟื้นฟูให้สามารถผลิตและให้บริการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ตลอดไป โดยไม่ลดถอยหรือเสื่อมโทรมลง

6) มีการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมสู่ท้องถิ่น (Equity)

7) ให้ประสบการณ์นั้นหนาแน่นที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว (Quality of Experience)

8) ให้ผู้มาเยือน หรือนักท่องเที่ยว ได้เรียนรู้ และเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ ทรัพยากร และวิถีชีวิต (Education and understanding)

9) เน้นการออกแบบที่กลมกลืนกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่น และใช้วัสดุในท้องถิ่น (Local architecture and local material)

10) การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning) เข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยว

11) เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (Involving Local Communities) ในด้านการจัดการผลตอบแทนของประชาชน และสิ่งแวดล้อมเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตและการจัดการการท่องเที่ยว

12) การประสานความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง (Consulting Stakeholders and the Public) เพื่อลดข้อขัดแย้งและร่วมแก้ปัญหา

13) เป็นการฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่บุคลากรท้องถิ่นทุก ๆ ระดับ เพื่อยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

14) ข้อมูลข่าวสารที่สื่อให้กับนักท่องเที่ยว โดยมุ่งสร้างความเข้าใจในการเคารพต่อธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly) อีกทั้งเป็นการช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่ง

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ที่มาของแนวคิดในการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน องค์ประกอบของแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน หลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

7. แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาบริบททางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมในส่วนร่วมคือผลของการคิดค้นทางวัฒนธรรม (Society invention) และอำนาจถือได้ว่าเป็นมรดกทางสังคม เพราะเป็นสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดทางสติปัญญาไปสู่รุ่นชนแต่ละรุ่น ยิ่งไปกว่านั้น การสืบต่อเนื่องทางวัฒนธรรมย่อมได้รับการคุ้มกัน โดยที่สมาชิกสังคมคนใดปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามแบบแผนทางวัฒนธรรมที่กำหนดไว้ต้องถูกลงโทษ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม

ท้องถิ่นเกิดจากปัจจัยหลายประการท้องถิ่นมิได้อยู่โดดเดี่ยว แต่สัมพันธ์กับสังคมเมืองหลาย ๆ ด้าน เมื่อเมืองสัมพันธ์กับต่างประเทศ วัฒนธรรมเมือง และวัฒนธรรมต่างประเทศ จึงเข้าไปปะทะสัมพันธ์กับวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือเป็นวัฒนธรรมหลากหลาย ซึ่งขึ้นอยู่กับภูมิหลังและประวัติความเป็นมาของชุมชนในท้องถิ่นนั้นเป็นสำคัญมี 3 รูปแบบ 1) วัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นวัฒนธรรมที่ชุมชนในท้องถิ่นได้ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่เดิมและยังไม่เปลี่ยนแปลง 2) วัฒนธรรมแบบดัดแปลงเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพล ความเปลี่ยนแปลง จากวัฒนธรรมอื่น ๆ ซึ่งได้นำมาดัดแปลงหรือประยุกต์ให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อประโยชน์แห่งการนำไปใช้ในปัจจุบัน 3) วัฒนธรรมใหม่ หรือ วัฒนธรรมสร้างใหม่ เป็นวัฒนธรรมที่คนในชุมชนนำมาอาจจะเป็นวัฒนธรรมเลียนแบบ หรือ คิดประดิษฐ์สร้างขึ้นมาจากภายหลัง แล้วนำมาใช้เป็นวัฒนธรรมในสังคมท้องถิ่นนั้น การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคมที่จะทำให้เกิดเป็นหัวข้อวัฒนธรรมใหม่ว่า พื้นฐานเบื้องต้นที่สำคัญคือความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่างๆ ซึ่งจะทำให้ทราบถึงความต้องการของมนุษย์ ความเชื่อจะทำให้เกิดการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมที่มีอยู่แวดล้อมและจะเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในที่สุด (สุเทพ สุนทรเกสซ์, 2519, ชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2537, ยงยุทธ ธีรศิลป์, 2538)

7.1 การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Cultural Change)

จารุวรรณ พรหมวัง (2536) กล่าวว่า ในวิถีชีวิตสังคมมนุษย์โดยทั่วไป การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับสถาบันหรือโครงสร้างของสังคมซึ่งอาจจะเป็นทั้งการเปลี่ยนแปลงวัตถุหรือพฤติกรรมที่มีใช้วัตถุ แต่อัตราการเปลี่ยนแปลงประเภทดังกล่าวอาจจะไม่เท่ากัน โดยทั่วไปการเปลี่ยนแปลงทางด้านที่มีใช้วัตถุจะเปลี่ยนแปลงช้ากว่า และอาจจะออกมาหลายรูปแบบ เช่น วิวัฒนาการของการติดต่อ หรือ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม เป็นต้น โดยการเปลี่ยนแปลงนี้อาจจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบวัฒนธรรมเดิม หรือตอกย้ำให้มีการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของตนไว้

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2548) กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือการเปลี่ยนแปลงขนบธรรมเนียมประเพณีที่กำหนดการกระทำและความสัมพันธ์ของคนที่มีต่อกัน เนื่องจากสังคมเน้นระบบความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ร่วมกันในกลุ่ม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็คือการเปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ของคนร่วมกัน

พัทยา สายหู (2538) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้นได้ทั้งโดยการวางแผน และไม่มีการวางแผนมาก่อน ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม วัฒนธรรม การเมือง เทคโนโลยีและเศรษฐกิจ และ มีการใช้ยุทธศาสตร์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ โดยอาศัยความเป็นเหตุเป็นผล การให้การศึกษาซ้ำ การใช้อำนาจบังคับ หรือแบบผสมผสานกันระหว่างยุทธวิธีต่าง ๆ ซึ่งผลในการเปลี่ยนแปลงมีทั้งในเชิงบวกและลบ

ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม คือการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมที่บุคคลในสังคมได้เคยประพฤติปฏิบัติต่อกันมาเป็นระยะเวลานาน ไปสู่แบบแผนใหม่ที่ยังไม่เคยชินมาก่อน ในปัจจุบันนี้วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด โดยที่มนุษย์เองนั้นไม่ได้รู้สึกถึงการเปลี่ยนแปลงนั้นเลยไม่มีใครสนใจว่าใครเป็นผู้สร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้น ใครเป็นผู้ริเริ่มระบบพฤติกรรมและใครเป็นผู้ทำให้แพชชันน่าสนใจ ผู้คนได้ให้ความสนใจกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ก็ประพฤติปฏิบัติตามกันมาโดยไม่รู้ตัว การเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต (Dynamics) ซึ่งผู้ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงก็คือผู้ที่หวังให้เกิดการเคลื่อนไหวแล้วมีผลดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่ตนประสบอยู่ แต่ก็ไม่แน่ว่าการเปลี่ยนแปลงจะได้ผลในทิศทางดีขึ้นอย่างเดียว เปลี่ยนแปลงแล้วอาจจะอยู่ที่เดิม หรือเปลี่ยนแปลงแล้วอาจจะเลวลงก็ได้ การเปลี่ยนแปลงแล้วดีขึ้นเรียกว่า การพัฒนา (Development)

นิยพรณ (พลวัฒน์) วรรณศิริ (2550) ได้ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ได้แก่

1. ขบวนการทางจิตวิทยา ได้แก่ การรับรู้ (Perceiving) แบ่งได้เป็น 2 ระดับ

1.1 การรับรู้โดยไม่รู้ตัว (Subliminal Perception) ได้แก่ การที่คนเรารับความรู้สึที่คล้ายกัน และแสดงพฤติกรรมที่ใกล้เคียงกันโดยไม่รู้ตัว การเปลี่ยนแปลงนั้นมีสาเหตุจากภายนอกเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมและเป็น ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) ซึ่งจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในที่สุด

1.2 การรับรู้ที่รู้ตัว (Marginal Perception) ได้แก่ การรับรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวมนุษย์ โดยรู้ตัวว่าอะไรเป็นอะไร แต่ก็ไม่แสดงออกเปิดเผยถึงการรับรู้ นั้น ๆ ทั้งนี้เป็นเพราะไม่ใส่ใจเท่าใดนักมีผลให้เกิดข้อมูลเพื่อปรับเปลี่ยนในพฤติกรรมต่าง ๆ ได้

2. ประสบการณ์ที่ผ่านมานานจนลืมนไปแล้ว ในบางครั้งที่เราได้ผ่านประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งนานมาแล้วจนลืมนึกถึงมัน แต่มันจะมีผลต่อพฤติกรรมของเราบางครั้งเราก็ลอกเลียนแบบพฤติกรรมทางสังคมมาเป็นตัวตนและมักจะลืมนึกไปว่าเป็นส่วนที่รับผู้อื่นมา ประสบการณ์ในอดีตที่คิดว่าลืมนี่อาจจะถูกนำมาเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมใหม่ ๆ และการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมและวัฒนธรรมโดยไม่มี การนำมาดัดแปลงให้เข้ากับยุคสมัยเพื่อความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์และสภาพแวดล้อม ทำให้เกิดมีพฤติกรรมปรับปรุงมาใช้ในสังคมหลากหลายมากขึ้น

3. การเรียนรู้ การเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ และการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์แวดล้อมเป็นมูลเหตุเบื้องต้นที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มักจะปฏิบัติตามเงื่อนไขของสังคมอยู่เสมอด้วยการเรียนรู้สิ่งแปลกใหม่ และประพฤติปฏิบัติตาม การปฏิบัติซ้ำ ๆ การสังเกตการณ์

และการเรียนหรือศึกษาโดยตรงเป็นที่มาของการเรียนรู้สังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง

4. การเปลี่ยนแปลงนิสัย กิจวัตร หรือพฤติกรรมโดยอัตโนมัติ บุคคลอาจจะรู้ตัวและจงใจยกเลิกรูปแบบพฤติกรรมเก่า ๆ เนื่องจากความซ้ำซากจำเจซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ไม่มีใครมาชี้แนะให้เปลี่ยนมันเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ

5. การเลียนแบบ คนเรามักจะเลียนแบบกันอย่างไม่ได้ตั้งใจอยู่เสมอ การเลียนแบบเป็นเรื่องของบุคคลและกลุ่ม เป็นการรับเอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ มาใช้ เป็นการยอมรับหรือเป็นการสร้างสิ่งใหม่ ๆ หรือเป็นการหยิบยืมวัฒนธรรมที่แพร่กระจายจากต่างถิ่นเข้ามาใช้ โดยนำมาดัดแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมของตนจนเกิดเป็นวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ขึ้น

6. ความคิดเห็น เป็นการเสนอความคิดเห็นต่อสาธารณะซึ่งทำให้ผู้อื่นคิดตาม คล้อยตาม จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทศนคติ ความเชื่อ ความรู้ และค่านิยมของผู้คนได้

7. การโยกย้ายถิ่น เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงได้ การโยกย้ายที่อยู่อาศัยไปยังแหล่งใหม่ต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องเข้ากันได้กับสถานที่ใหม่ และกลุ่มคนใหม่ที่บุคคลย้ายเข้าอยู่ด้วย

8. สภาวะจิตไร้สำนึก จะบงการพฤติกรรมโดยอัตโนมัติ สภาวะการณ์เช่นนี้เกิดจากการเคยชินในกฎระเบียบต่าง ๆ ของสังคมที่ฝังใจคนมาแต่เล็กแต่น้อย จึงมักกระทำการใด ๆ โดยอัตโนมัติและไม่รู้ตัว การต้องการการยอมรับจากผู้อื่นจึงต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามผู้อื่น เหล่านี้เกิดขึ้นในตัวของมนุษย์โดยไม่รู้ตัวและเป็นกลไกหนึ่งที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและทางสังคมในเชิงนามธรรม

9. การสร้างความรู้สึกร่วมและความผูกพันทางสังคม ความรู้สึกร่วมและความผูกพันทางสังคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้นได้ ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมกลุ่มสังคมที่มีการยอมรับอารมณ์และแสดงออกทางอารมณ์ร่วมกัน การที่กลุ่มคนร่วมความรู้สึกเดียวกันก็จะมี การแสดงออกถึงการยอมรับอารมณ์และความรู้สึกของกันและกัน

นอกจากนั้น Moore (มปป อ้างถึงใน ผ่องพันธ์ มณีรัตน์, 2521) กล่าวถึงลักษณะของการเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่ไว้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วและสม่ำเสมอ
2. การเปลี่ยนแปลงนั้นไม่ได้เป็นไปชั่วคราว หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงเฉพาะเรื่องนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในลักษณะลูกโซ่และมีแนวโน้มที่จะขยายออกไปในบริเวณกว้าง
3. การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นได้ทุกสถานที่ และมีความสำคัญต่อสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และผลของมันย่อมมีความสัมพันธ์กัน คือ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ ตามมา

4. การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการวางแผนเอาไว้ หรือเป็นผลเกิดจากการคิดประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ขึ้น

5. ความรู้ในทางเทคนิคและนโยบายต่าง ๆ ในสังคมแผ่ขยายออกไปอย่างรวดเร็ว

ณรงค์ เสียงประชา (2538) เสนอว่า นอกจากนี้ วัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สาเหตุหลักเนื่องมาจากปัญหาที่มนุษย์ประสบ ประกอบกับความต้องการของมนุษย์ และอาจจำแนกสาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมออกเป็นข้อย่อย ๆ ได้ ดังต่อไปนี้

1. เนื่องจากการทะนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรม เพื่อปรุงแต่งวัฒนธรรมสังคมของตนให้เจริญงอกงามขึ้น มีการคิดค้นวัฒนธรรมใหม่ มีการปรับปรุงดัดแปลงวัฒนธรรมเดิมให้เหมาะกับสังคมปัจจุบัน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

2. การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ สภาพของดินฟ้าอากาศซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่น ความเสื่อมคุณภาพของเนื้อดิน น้ำท่วม ลมพายุ ความแห้งแล้งและความหนาวจัด การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติดังกล่าวกระตุ้นให้มนุษย์ประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ เพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เช่น ผลิตปุ๋ยเพื่อให้เนื้อดินอุดมสมบูรณ์ ประดิษฐ์เครื่องปรับอากาศ เพื่อขจัดความร้อนอบอ้าวของอากาศ อันทำให้วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป

3. การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของมนุษย์ โดยเหตุที่มนุษย์มีเชาว์ปัญญาสูง ความนึกคิดของมนุษย์จึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง กล่าวกันว่ามนุษย์เป็นทาสของความนึกคิดของตนเอง อยู่ตลอดเวลา และความนึกคิดนี้ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของมนุษย์ ฉะนั้นมนุษย์จำเป็นต้องแสวงหาสิ่งตอบสนองความต้องการของตนที่เพิ่มขึ้นโดยลำดับ เช่น คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ และวิธีการใหม่ ๆ ขึ้นมา อันเป็นผลให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป

4. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม สังคมมนุษย์ย่อมไม่อยู่คงที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ตลอดเวลา เช่น จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีการแข่งขันกันสูงขึ้นตลอดจนการขัดแย้งระหว่างชนชั้น (Class conflict) เพิ่มมากขึ้น อันเป็นปัญหาของมนุษย์ จึงต้องสร้างวิธีการและสร้างระเบียบปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหายุ่งยากดังกล่าว ดังนั้นวัฒนธรรมของมนุษย์ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

5. การแลกเปลี่ยนหยิบยืมวัฒนธรรมมนุษย์ในสังคมต่าง ๆ มีการติดต่อสื่อสารอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้ การคมนาคมติดต่อถึงกันเป็นไปอย่างรวดเร็ว การแลกเปลี่ยนหยิบยืมวัฒนธรรมจึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง

6. วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้จากพัฒนาการของความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่สังคมกำหนดขึ้นเอง เช่น จากการที่ผู้คนมีความรู้มากขึ้น ทำให้เปลี่ยนทัศนคติและความเชื่อเดิม

7. วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากความประสงค์ของผู้มีอำนาจในสังคม เช่น ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีของไทย ช่วงประมาณ พ.ศ. 2481 – 2487

8. เนื่องจากการมองเห็นประโยชน์และความจำเป็นของสิ่งนั้น ๆ ทำให้ผู้คนรับเอาวัฒนธรรมนั้น ๆ มาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น เมื่อมีประชากรมากขึ้นจำเป็นต้องอาศัยการผลิตแบบอุตสาหกรรมการใช้เครื่องมือเครื่องจักรช่วยในการผลิต การผลิตระบบโรงงาน (Factory system)

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2547) กล่าวถึง ขบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมแตกต่างจากการเปลี่ยนแปลงที่เน้นรัฐเป็นผู้นำ ให้ความสำคัญกับอำนาจ หรือเน้นนายทุนเป็นผู้นำ ให้ความสำคัญเฉพาะกับวัตถุ ในการเปลี่ยนแปลงแนววัฒนธรรมนี้ สถาบันศาสนาเองต้องไม่ถือตัวว่าเป็นผู้นำบังคับให้เชื่อ แต่ต้องปรับรับกับความเชื่อและวัฒนธรรมพื้นบ้านวัฒนธรรมไทยในส่วนรัฐ และศาสนาซึ่งมีลักษณะต่างหาก (Alienated) จากวัฒนธรรมชาวบ้าน จึงควรถูกตรวจสอบ ถูกทำให้เป็นรัฐและศาสนาของชาวบ้าน

7.2 การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Culture Assimilation)

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2535) ให้ความหมาย การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม คือ การผสมผสานปรับแต่งให้เหมาะสมกลมกลืนกันให้อยู่ร่วมกันได้ในสังคมเดียวกัน เช่น ระหว่างวัฒนธรรมเก่ากับวัฒนธรรมใหม่ ระหว่างวัฒนธรรมเมืองกับวัฒนธรรมบ้าน นอกจากนั้น การปรับปรุงวัฒนธรรมยังหมายถึง การที่บุคคลมีความสามารถในการปรับปรุงตนเอง สิ่งแวดล้อมและสังคมไปสู่สิ่งที่ดีขึ้นเจริญขึ้น ซึ่งสอดคล้องกันทั้งของเดิมและของใหม่ ประชาชนรวมทั้งเด็กและเยาวชนควรรู้จักและเข้าใจมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทย โดยเฉพาะศิลปะ ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยมต่าง ๆ อย่างละเอียดลึกซึ้ง รู้ถึงเหตุและผล ความเป็นมา ให้รู้จักเลือกสรร ปรับปรุง ดัดแปลง ให้เหมาะสม ตรงตามสภาพเดิมให้มากที่สุด เรียนรู้ในสิ่งที่ถูกต้องและเป็นจริง เพื่อจะได้เป็นพื้นฐานในการสร้างอนาคต ที่ผ่านมานั้นเราเรียนละเอียดของประวัติศาสตร์มาก แต่ละยุคปัจจุบันส่วนอนาคตนั้นแทบไม่คำนึงเลย การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมีความสำคัญ ทั้งนี้ เพราะสภาพเศรษฐกิจสังคมของชาติได้เจริญก้าวหน้าในระดับหนึ่ง แต่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนไทยเกิดอำนาจวัตถุนิยม ทำให้เกิดความขัดแย้งทางด้านมโนทัศน์และค่านิยม รวมทั้งบทบาทหน้าที่ของบุคคลและสถาบันมีผลให้ระบบโครงสร้างแบบแผนประเพณีดั้งเดิมที่ดั่งามต้องแปรเปลี่ยนไป

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2540) กล่าวว่า การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเป็นสภาวะการณ์หนึ่งของวัฒนธรรมที่เกิดจากวัฒนธรรมต่างสังคมมากระทบกัน โดยการที่บุคคลจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาติดต่อกัน และมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมต่าง ๆ ในระบบ

วัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มหนึ่ง หรือทั้งสองกลุ่ม การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นในสภาวะแห่งความสอดคล้อง (Strain to Consistency) ซึ่งเป็นจุดที่เกิดความพอดี หรือสมดุลกัน

เอกรวิทย์ ณ ถลาง (2534) เสนอว่า นอกจากนั้นการการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมยังมีลักษณะเคลื่อนไหวเป็นกระแสไม่หยุดนิ่งในสังคมโดยทั่วไป รวมถึงสังคมไทยได้ถูกกระแสวัฒนธรรมภายนอกตามสากลนิยมผลักดันให้ปรับเปลี่ยนความคิด ระบบการผลิต และการบริโภค ทำให้ และความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต ในอัตราความเร็วที่มีอันตราย มีความเสี่ยงมากกว่าแต่ก่อนมาก การมีส่วนร่วมเกี่ยวกับภูมิปัญญาของเราเองในแผ่นดินนี้จึงเป็นปรากฏการณ์ที่พิจารณาได้ว่าเป็นพลวัตของความเปลี่ยนแปลงตามกระแส โลกาภิวัตน์อย่างชัดเจนไม่ว่าจะเป็นยุคใดสมัยใดก็ตาม ก็มีการต่อสู้เพื่อผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมให้เข้ากับปัญหาหรือความจำเป็นใหม่ ๆ ทางเศรษฐกิจ สังคมและเทคนิควิทยาการต่าง ๆ ที่ทุกคนมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพราะทุกคนในสังคมเป็นเจ้าของวัฒนธรรม รัฐจะเป็นเจ้าของและกำหนดวัฒนธรรมขึ้นเองไม่ได้การให้การศึกษาแก่ปวงชนช่วยเร่งตลอด ทั้งเอื้อต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรม (Cultural Transmission) ให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก ให้มีคุณธรรม ศีลธรรม เป็นการย้าเตือนสติและเหนี่ยวรั้งการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน รวมทั้งการล้างผลาญทรัพยากรธรรมชาติ

เมตตา วิวัฒนานุกูล (2548) กล่าวว่า การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชุมชนต่อบริบททางสังคมที่เกิดขึ้นใหม่นั้น จะเกี่ยวข้องกับการปรับตัวของบุคคลที่จะให้ตนเองสามารถอยู่ในสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ได้ หากมองในลักษณะของตัวบุคคลแล้ว คน ๆ หนึ่งได้รับการขัดเกลาทางสังคมในวัฒนธรรมแบบหนึ่งต้องเข้าไปสู่วัฒนธรรมแบบใหม่ที่ต่างไปจากเดิมและต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใหม่นั้นเป็นระยะเวลายาวนาน กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจะเกิดขึ้นอีกครั้งเป็นการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมนั้นหรือเรียกว่า “Acculturation” คนคนนั้นจะเริ่มค้นหาวิถีคิดและพฤติกรรมในรูปแบบใหม่และจะสร้างการปรับตัวขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปสำหรับการจัดการเรื่องการใช้ชีวิตประจำวันนั้นจะต้องหาความเหมือนและความแตกต่างในสิ่งแวดล้อมใหม่ซึ่งจะทำให้รู้สึกคุ้นเคยและเกิดการยอมรับบรรทัดฐานและค่านิยมบางประการของสังคมเจ้าบ้านในขณะที่กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเกิดขึ้นอีกครั้งเพื่อปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมเดิมบางอย่างจะถูกสืบทอดไปอย่างน้อยที่สุดก็ในเรื่องการตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่ต่างไปจากเดิม กระบวนการออกจากวัฒนธรรมเดิมนี้นี้เรียกว่า “Deculturation” แก่นหลักของการปรับตัวทางวัฒนธรรมคือ การเปลี่ยนแปลงทั้งพฤติกรรมส่วนบุคคล และพฤติกรรมทางสังคม เรามักจะพบว่า การเปลี่ยนแปลงนี้อาจเป็นการปรับตัวเองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมใหม่หรือเปลี่ยนแปลงบางส่วนของสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับความต้องการ

7.3 การปรับตัว (Adaptation)

ผ่องพรรณ มณีรัตน์ (2521) กล่าวถึง การปรับตัว หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มมีการปรับพฤติกรรมของตนให้เข้ากันได้ หรืออยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในชีวิต อาทิ ชายและหญิงแต่งงานกัน จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากันตามความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ ทั้งนี้การปรับตัวอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เช่น กรณีผู้อพยพจากถิ่นอื่นเข้ามาอยู่ในสังคมเป็นจำนวนมากย่อมก่อให้เกิดพฤติกรรมกลุ่มขึ้น อาจทำให้ความตึงเครียดและเป็นศัตรูกันระหว่างกลุ่มได้ ทำให้กลุ่มชนที่มีอยู่มาแต่เดิมต้องปรับตัว เพื่อรับกลุ่มใหม่ ขณะเดียวกันกลุ่มใหม่ก็ต้องปรับเปลี่ยนแบบการดำรงชีวิตและแนวคิดด้วยเช่นกัน เพื่อให้เกิดการยอมรับระหว่างกัน ลักษณะนี้จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไป

ศรีศักร วัลลิโภดม (2534) กล่าวว่า การปรับตัว จะต้องดูว่าอะไรดีหรือไม่ดีจากทั้งภายในและภายนอก ที่ว่าภายในนั้นคือ การรู้จักตนเองว่าวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นนั้น คือสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์และความคิดในด้านภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์และสะสมกันนานและดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันที่แล้วมา อะไรที่ทำให้เกิดความร่วมมือและอะไรที่ทำให้เกิดความขัดแย้งหรืออะไรดีหรือไม่ดี ถ้ารู้แล้วก็สามารถอนุรักษ์สิ่งที่ดีที่มีประโยชน์ไว้ และละทิ้งสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่มีประโยชน์เสีย ส่วนที่ว่าภายนอกนั้นคือ การไม่ปฏิเสธที่จะรับรู้กระแสและอิทธิพลทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีการเมืองและวัฒนธรรมที่มาจากภายนอกโดยเฉพาะที่แพร่มาจากกระบวนการโลกาภิวัตน์แต่การรับรู้นั้นต้องเป็นการทำให้คิดเปรียบเทียบว่าอะไรดีและอะไรไม่ดี ไม่เหมาะสมกับสิ่งที่มีอยู่ภายใน เมื่อคิดได้และเข้าใจได้ก็ควรรับสิ่งที่เห็นว่าดีเหมาะสมมาผสมผสานกับสิ่งที่อยู่แล้วภายในผลของการเลือกเฟ้นสิ่งที่ดีจากภายนอกมาผสมผสานกับสิ่งที่ยังมีความหมายความเหมาะสมจากภายใน ดังกล่าวนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการท้องถิ่นพัฒนา (localization) เป็นสิ่งที่ปฏิกิริยากับกระบวนการโลกาภิวัตน์ (Globalization) เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าถ้ามองโดยศักยภาพในการเรียนรู้และปรับตัวเองของมนุษย์ที่เป็นพื้นฐานธรรมชาติของทุกสังคมและเผ่าพันธุ์แล้ว การคุกคามของกระบวนการ โลกาภิวัตน์ที่จะทำให้มนุษย์เป็นอะไรที่เหมือนๆ กันหรือเป็นไปตามการบงการของผู้ที่มีอำนาจในโลกนั้นหาใช่สิ่งที่น่ากลัว เพราะจะมีพลังโต้แย้งและการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจากผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ เสมอ ยกเว้นสังคมที่ปรับตัวเองไม่ทันอันเนื่องมาจากการถูกมอมเมาให้ดูถูกตัวเองและลี้ภัยภูมิปัญญาของตนที่มีอยู่ภายในจนคิดไม่เป็นเช่นสังคมไทยในขณะนี้

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544) กล่าวว่า การเคลื่อนไหวเพื่อการเรียนรู้ สร้างสรรค์ผลิตใหม่ และการปรับตัวของชุมชนท้องถิ่น ภายใต้บริบททางสังคมและธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งมีความเหมือนและแตกต่างกันไปแต่ละชุมชน ในขณะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้ชุมชนต้องคิดค้นและแสวงหาทิศทางการพัฒนาที่หลากหลาย เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรม

ที่แตกต่างกันและเคารพหลักการของวัฒนธรรมอื่น เป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่จะสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว การปรับตัวทางวัฒนธรรม เป็นการให้ความหมายที่รวมทั้งวัฒนธรรมในรูปวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งรวมถึงระบบคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต และพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ในการพิจารณาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมนี้ Cohen (1996 อ้างถึงใน อมรา พงศาพิชญ์, 2540) เสนอข้อคิดว่า

1) การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาองค์ประกอบด้านศิลปวัฒนธรรม (วรรณคดี ดนตรี การแสดง และศิลปกรรมอื่น ๆ) และสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ฯลฯ

2) องค์ประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมเรียงร้อยประสานเข้าเป็นวัฒนธรรม ที่มีลักษณะเป็นองค์รวม มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม

3) การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียง หรือการค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมตนเอง จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมนั้น ๆ

4) วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบของแต่ละส่วนมีความหมายและสื่อความหมายที่ลึกซึ้ง และกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง เช่น ธงมีความหมายกว่าผ้าผืนหนึ่ง

5) การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในกลุ่มมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งเป็นกลุ่ม การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่ม

6) พฤติกรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยน ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้เลย

7) การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่งมีกระบวนการและขั้นตอน

ข้อคิดทั้ง 7 ข้อที่กล่าวมานี้ หมายถึง การปรับตัวที่นอกเหนือจากการปรับตัวทางชีวภาพเพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์มนุษย์หรือสัตว์ แต่เป็นการตั้งคำถามว่าการปรับตัวนี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทางธรรมชาติโดยสิ้นเชิง หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำหนดได้ ควบคุมและบังคับทิศทางได้ ปัจจุบันคงจะต้องยอมรับว่าการปรับตัวนี้เป็นสิ่งจำเป็น แต่มนุษย์สามารถควบคุมได้

7.4 การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation)

ราชบัณฑิตยสถาน (2525) ให้ความหมาย การผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่วัฒนธรรมหรือบุคคล หรือกลุ่มที่ต่างวัฒนธรรมกันมาผสมกลมกลืนเข้าเป็นหน่วยเดียวที่ประสานกัน โดยไม่จำเป็นที่แต่ละหน่วยเดิมนั้นจะต้องกลายมามีลักษณะเหมือนกันโดยตลอด เพียงแต่ให้มีการดัดแปลงจนไม่เห็นลักษณะเดิม เพื่อให้เข้ากันได้กับหน่วยอื่น ๆ และรวมกันแล้วเป็นหน่วยวัฒนธรรมใหม่ตามปกติ หน่วยของวัฒนธรรมที่จำนวนน้อยย่อมปรับลักษณะให้คล้ายตามหน่วยของวัฒนธรรมที่มีมากกว่า

Richard M.Burkey (1978 อ้างถึงในศิริรัตน์ แอดสกูล และคณะ, 2542) กล่าวไว้ในเรื่องกระบวนการผสมกลมกลืนว่า จะต้องเกิดจาก 2 ฝ่ายคือ เกิดจากชนกลุ่มน้อยเองและชนกลุ่มใหญ่ เพราะเมื่อชนกลุ่มน้อยต้องอาศัยอยู่อย่างถาวรในประเทศนั้น ๆ ก็จำเป็นต้องประพฤติปฏิบัติตามค่านิยมบรรทัดฐาน กฎระเบียบต่าง ๆ ที่สังคมใหญ่บัญญัติขึ้น ชนกลุ่มใหญ่ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศก็ต้องสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นเพื่อสร้างจิตสำนึกและความรู้สึกของชนกลุ่มน้อยให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน กระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการสร้างความผสมกลมกลืนจะต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องกันทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรม สังคม ประชากร เอกลักษณ์ ฯลฯ เพราะแต่ละส่วนต่างมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน กล่าวคือ เมื่อวัฒนธรรมเปลี่ยนไปเนื่องจากการยอมรับวัฒนธรรมของสังคมใหญ่มาประพฤติปฏิบัติโครงสร้างทางสังคมก็ต้องเปลี่ยนไป เพื่อรองรับวัฒนธรรมใหม่ เอกลักษณ์ ทัศนคติ ก็จำเป็นต้องเปลี่ยนให้ผสมกลมกลืนด้วย

นอกจากนั้น ปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีวัฒนธรรมต่างกันมาปะทะสังสรรค์กันเช่นเมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาติดต่อกันจะก่อให้เกิดผลในการผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) ขึ้น โดยแต่ละฝ่ายจะถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่กัน การผสมผสานจะเป็นไปอย่างราบรื่นหรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของวัฒนธรรมเดิมของแต่ละฝ่ายว่ามีอยู่เหนือคนในสังคมนั้น ๆ เพียงใด หากมีมากเกินไปก็จะเกิดการปฏิเสธที่จะรับวัฒนธรรมอื่นเข้ามาใช้ และบางครั้งจะเกิดการต่อต้านวัฒนธรรมใหม่ที่แปลกปลอมเข้ามา อนึ่ง หากวัฒนธรรมใหม่มีลักษณะใกล้เคียงหรือเข้ากันได้กับวัฒนธรรมดั้งเดิม การผสมผสานทางวัฒนธรรมก็จะเป็นไปโดยง่าย จะเกิดขึ้นในสถานการณ์แห่งความสอดคล้องที่ก่อให้เกิดจุดพอดีหรือสมดุลกันระหว่างวัฒนธรรมจากสองฝ่าย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมขึ้น (ดำรงค์ ฐานดี, 2545)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือเป็นวัฒนธรรมหลากหลาย ซึ่งขึ้นอยู่กับภูมิหลังและประวัติความเป็นมาของชุมชนในท้องถิ่นนั้นเป็นสำคัญมี 3 รูปแบบ

- 1) วัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นวัฒนธรรมที่ชุมชนในท้องถิ่นได้ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่เดิมและยังไม่เปลี่ยนแปลง
- 2) วัฒนธรรมแบบดัดแปลงเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพล ความเปลี่ยนแปลงจากวัฒนธรรมอื่น ๆ ซึ่งได้นำมาดัดแปลงหรือประยุกต์ให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อประโยชน์แห่งการนำไปใช้ในปัจจุบัน
- 3) วัฒนธรรมใหม่ หรือวัฒนธรรมสร้างใหม่ เป็นวัฒนธรรมที่คนในชุมชนนำมาอาจจะจะเป็นวัฒนธรรมเลียนแบบหรือคิดประดิษฐ์สร้างขึ้นภายหลัง แล้วนำมาใช้เป็นวัฒนธรรมในสังคมท้องถิ่นนั้น แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาบริบททางวัฒนธรรม จึงประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Cultural Change) การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Culture Assimilation) การปรับตัว (Adaptation) และการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation)

8. แนวคิดด้านมนุษยวิทยาดนตรี

ด้วยธรรมชาติของสิ่งที่เป็นศิลปะทั้งหลายทั้งที่เข้ามาทางตรงหรือแฝงในรูปของความบันเทิงต่าง ๆ ย่อมจะต้องแทรกซึมเข้าไปในจิตใจของคนโดยผู้นั้นมีอาจรู้ตัว ในที่สุดก็เข้าไปฝังอยู่ในความคิด ซึ่งตนเองนั้นแหละจะเป็นผู้ให้คำตอบได้ว่า สิ่งที่ได้รับไปดีหรือชั่ว ควรหรือไม่ควร แม้ว่ากว่าจะได้คำตอบอาจต้องใช้เวลาไปบ้าง จะให้ผู้อื่นเป็นผู้ตัดสินหากไม่ เพราะไม่มีผู้ใดที่จะสามารถหยั่งรู้ความคิดของผู้อื่นได้ดีกว่าตนเอง (สังัด ภูเขาทอง) ดนตรีเป็นพลังงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ ดังนั้น ดนตรีจะมีในสังคมทุกวัฒนธรรม ดนตรีเข้าไปผูกพันใกล้ชิดกับวิถีชีวิตโดยเฉพาะชาวบ้าน ในการศึกษาควรค้นหาค้นหาบทบาทเหล่านี้ออกมาเสนอ เช่น บทบาทในเชิงพิธีกรรม ศาสนพิธี บทบาทในฐานะสิ่งบันเทิง ในบางสถานการณ์ดนตรีอาจบทบาทช่วยในด้านความรัก สามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคมการศึกษาถึงบทบาทดนตรีในวัฒนธรรม จะช่วยสะท้อนภาพสังคมนั้นให้ชัดเจนยิ่งขึ้น (เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี, 2539) เพลงพื้นบ้านทุกเพลงมีทำนอง และทำนองนี้แหละที่ช่วยให้เราละบุษัญชาติของดนตรีได้ องค์ประกอบย่อยของทำนองมีหลายอย่าง นอกจาก “บันไดเสียง” แล้วยังมีรูปร่างหรือแนวการดำเนินทำนอง พิสัยของทำนอง (ความห่างระหว่างเสียงสูงสุดกับเสียงต่ำสุดที่ใช้ในทำนองนั้น) และขั้นคู่ที่ใช้จนเป็นแบบแผนเด่นชัดของแต่ละชาติพันธุ์...” (ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริพงศ์) ดนตรีที่แพร่หลายในกลุ่มไท-ลาว ซึ่งบางที่หมายรวมถึง ดนตรีที่ได้รับอิทธิพลจากภาษาอื่นด้วย ซึ่งกลุ่มภาษาไท ได้รับมาปรับเปลี่ยน เป็นแบบฉบับของตน จนเป็นที่ยอมรับมาช้านาน เช่นดนตรีที่มีอิทธิพลของมอญ ซึ่งเป็นเจ้าของถิ่นเดิมส่วนหนึ่งและของพม่าซึ่งเคยมีอำนาจเหนือล้านนาถึงสองศตวรรษ เป็นต้น (ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริพงศ์, 2538)

เพลงพื้นบ้าน (Folk music) คือวรรณกรรมชาวบ้านประเภทหนึ่งที่ใช้ร้องเล่นในสังคมท้องถิ่นถ่ายทอดสืบต่อกันโดยใช้ความจำไม่มีการบันทึกให้ทราบถึงผู้แต่งที่มาของเพลง หรือแม้กระทั่งระเบียบวิธีการเล่นก็ให้จดจำสืบต่อกันมาจึงเรียกว่าเป็นวรรณกรรมปากเปล่า หรือ วรรณกรรมมุขปาฐะ (Oral poetry) เป็นวัฒนธรรมทางด้านบันเทิงของชาวบ้านในท้องถิ่นแล้วแพร่กระจายจากถิ่นหนึ่งไปอีกถิ่นหนึ่ง มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตเป็นอย่างมาก (สุมาลย์ เรืองเดช, 2526) เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงของชาวบ้าน เป็นเรื่องของชาวบ้านบันทึกประวัติศาสตร์ บันทึกชีวิตมีทำนองง่าย ๆ สั้น ๆ วกไปเวียนมา ใช้เครื่องดนตรีที่ทำจากวัสดุพื้นบ้าน ชาวบ้านทำ นักร้องก็เป็นชาวบ้าน ไม่ต้องปรุงแต่งใด ๆ ในการเล่น การบรรเลงมีเพลงพื้นบ้านของไทย เพลงพื้นบ้านจำนวนหนึ่งใช้วิธีด้น นักร้อง นักดนตรีสามารถสร้างเพลงขึ้นใหม่ได้ทันที (สุกรี เจริญสุข 2545:56) เพลงของชาวบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็ประดิษฐ์แบบแผนการร้องเพลงของตนไปตามความนิยม และสำเนียงภาษาพูดที่เปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไป เพลงแบบนี้มักจะนิยมร้องกันในเวลาเทศกาล หรืองานพิธีมีการชุมนุม ผู้คนในหมู่บ้าน มาร่วมรื่นเริงกันชั่วครั้งชั่วคราว (ถาวร และคณะ, 2526) เพลงของชาวบ้านซึ่งสืบทอดจากปากต่อปากมาชั่วอายุคน และชาวบ้านได้ร้องเล่นกันในสังคม

อย่างแพร่หลาย เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่แม่ใช้ร้องกล่อมลูกบ้าง เด็กร้องเล่นการประกอบการละเล่น บ้าง หรือหนุ่มสาวใช้ร้องเล่นในเทศกาลต่าง ๆ เพลงพื้นบ้านจึงอยู่กับการดำรงชีวิตของคนไทย อย่างใกล้ชิด (ศิริพร ฐิตะฐาน, 2524)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า แนวคิดด้านมานุษยวิทยาดนตรี เป็นเสมือนพลังงาน สร้างสรรค์ของมนุษย์ ดังนั้น ดนตรีจะมีในสังคมทุกวัฒนธรรม ดนตรีเข้าไปผูกพันใกล้ชิดกับวิถีชีวิต โดยเฉพาะชาวบ้าน ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็ประดิษฐ์แบบแผนการร้องเพลงของตนไปตามความนิยม และ สำเนียงภาษาพูดที่เปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไป เพลงแบบนี้มักจะนิยมร้องกันในเวลาเทศกาล หรืองาน พิธีมีการชุมนุม ผู้คนในหมู่บ้าน มาร่วมรื่นเริงกันชั่วครั้งชั่วคราว

9. แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา

เพลงพื้นบ้านคือวรรณกรรมชาวบ้านประเภทหนึ่งที่ใช้ร้องเล่นในสังคมท้องถิ่น ถ่ายทอด สืบต่อกันโดยใช้ความจำไม่มีการบันทึกให้ทราบถึงผู้แต่งที่มาของเพลง หรือแม้กระทั่งระเบียบวิธีการ เล่นก็ให้จดจำสืบทอดกันมาจึงเรียกว่าเป็นวรรณกรรมปากเปล่า หรือ วรรณกรรมมุขปาฐะ (Oral poetry) เป็นวัฒนธรรมทางด้านบันเทิงของชาวบ้านในท้องถิ่นแล้วแพร่กระจายจากถิ่นหนึ่งไปอีกถิ่นหนึ่ง มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตเป็นอย่างมาก (สุมาลย์ เรืองเดช, 2518) เพลงพื้นบ้าน (Folk music) เป็นเพลงของชาวบ้าน เป็นเรื่องของชาวบ้านบันทึกประวัติศาสตร์ บันทึกชีวิตมีทำเองง่าย ๆ สั้น ๆ วกไปเวียนมา ใช้เครื่องดนตรีที่ทำจากวัสดุพื้นบ้าน ชาวบ้านทำ นักร้องก็เป็นชาวบ้าน ไม่ต้อง ประดับแต่งใด ๆ ในการเล่น การบรรเลงมีเพลงพื้นบ้านของไทย เพลงพื้นบ้านจำนวนหนึ่งใช้วิธีดัน นักร้อง นักดนตรีสามารถสร้างเพลงขึ้นใหม่ได้ทันที (สุกรี เจริญสุข 2545: 56) เพลงของชาวบ้าน ในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็ประดิษฐ์แบบแผนการร้องเพลงของตนไปตามความนิยม และ สำเนียงภาษาพูดที่เปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไป เพลงแบบนี้มักจะนิยมร้องกันในเวลาเทศกาล หรืองาน พิธีมีการชุมนุม ผู้คนในหมู่บ้าน มาร่วมรื่นเริงกันชั่วครั้งชั่วคราว (ถาวร และคณะ, 2526) เพลงของ ชาวบ้านซึ่งสืบทอดจากปากต่อปากมาชั่วอายุคน และชาวบ้านได้ร้องเล่นกันในสังคมอย่างแพร่หลาย เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่แม่ใช้ร้องกล่อมลูกบ้าง เด็กร้องเล่นการประกอบการละเล่นบ้าง หรือ หนุ่มสาวใช้ร้องเล่นในเทศกาลต่าง ๆ เพลงพื้นบ้านจึงอยู่กับการดำรงชีวิตของคนไทยอย่างใกล้ชิด (ศิริพร ฐิตะฐาน, 2524)

งามพิศ สัตย์สงวน (2543) แบ่งสาขาของมานุษยวิทยาวัฒนธรรมออกเป็น 3 สาขาย่อย คือ

- 1) ชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) เป็นการเขียน การพรรณนาถึงวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี หรือวัฒนธรรมที่เฉพาะของสังคมใดสังคมหนึ่ง เพื่อให้รู้จัก วัฒนธรรมนั้น ๆ ได้อย่างลึกซึ้ง
- 2) มานุษยวิทยาสังคม (Social Anthropology) เน้นศึกษาโครงสร้างทางสังคม (Social structure) และการมีหน้าที่ (Function) โดยศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหรือสังคมต่าง ๆ
- 3) ชาติพันธุ์วิทยา (Ethnology) เป็นการศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างกันของ

วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกปัจจุบัน โดยมีโนภาพสำคัญคือ “วัฒนธรรม” เป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่สุด ใช้ระเบียบวิธีการเปรียบเทียบ (Comparative method) เพื่อเสาะแสวงหาความสม่ำเสมอหากระบวนการที่วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป หรือกระบวนการต่อเนื่องของวัฒนธรรมในทุกสังคมทุกเวลาและสถานที่ในโลกนี้

The New Grove Dictionary of Music and Musician (1980) ได้ให้ความหมายของคำว่า Ethnomusicology ไว้ว่า เป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาดนตรีที่เป็นอยู่ของกลุ่มวัฒนธรรมมุขปาฐะที่อยู่นอกระบบดนตรีทางตะวันตก แบ่งลักษณะของการศึกษา 2 ลักษณะ คือ ศึกษาดนตรีของกลุ่มชนที่ไม่มีภาษาเขียน (หรือดนตรีของชนเผ่า) และศึกษาดนตรีที่มีการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ (Orally Transmitted) ของกลุ่มวัฒนธรรมชั้นสูง ซึ่งได้แก่ ราชสำนัก พระ และ ชนชั้นสูงในสังคมรวมทั้งดนตรีพื้นเมืองต่าง ๆ

นักดนตรีวิทยาและนักดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ให้ความหมายและกรอบของการศึกษาทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ไว้ ดังนี้

Bruno Nettl (1964) กล่าวว่า การวิจัยทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ทำงานอยู่ 2 อย่าง คือ การออกภาคสนาม ได้แก่ การเก็บข้อมูลปฐมภูมิและการหาประสบการณ์ตรง และงานจากโต๊ะทำงาน ได้แก่ การบันทึกโน้ต การเรียบเรียงข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผลการศึกษา ในสถานการณ์ของงานสนามนั้น มีการผสมผสานงานวิจัยและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์และศิลปะศาสตร์ควบคู่กันไป ผลและเป้าหมายของงานสนามมิใช่เพียงเพื่อได้มาซึ่งข้อมูลที่บันทึกไว้ในรูปแบบต่าง ๆ เท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพของผู้ทำการวิจัยภาคสนามและความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมดนตรีในท้องถิ่นที่ศึกษาด้วย

Merriam (1964) ให้ความหมายว่า ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นการศึกษาดนตรีในวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการรวบรวม และศึกษาในแง่ของพฤติกรรมของมนุษย์ โดยการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ทั้งตัวดนตรี และบริบททางดนตรี

List (1964) กล่าวว่า การศึกษาทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นการศึกษาดนตรีที่เป็นประเพณีสืบเนื่องกันมา (Traditional Music) เช่น ดนตรีที่สืบทอดแบบมุขปาฐะ ในการศึกษาขึ้นต้องเก็บข้อมูลในตัวดนตรีและบริบท

Jaap Kunt (1959) กล่าวว่า สิ่งที่ต้องศึกษาในทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา คือ ดนตรีดั้งเดิมและเครื่องดนตรีของวัฒนธรรมทุกระดับชั้นของมนุษยชาติ รวมทั้งดนตรีพื้นบ้านและดนตรีทุกอย่างที่อยู่นอกระบบดนตรีตะวันตก

Mantle Hood (1957) ให้ความหมายว่า วิชาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นสาขาวิชาทางการศึกษา ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา และสำรวจดนตรีในทางกายภาพทางจิตศาสตร์

(Psychophysiology) ทางสุนทรียะ และปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม โดยเน้นการศึกษาด้านดนตรีเป็นหลัก

สุกรี เจริญสุข (2530) ให้ความหมายว่า ดนตรีชาติพันธุ์วิทยาเป็นการศึกษาดนตรีใด ก็ตามทีรวมทั้งดนตรี และองค์ประกอบทางวัฒนธรรมเข้าไปด้วย และ เป็นการศึกษาดนตรีของชาติพันธุ์อื่น โดยสามารถแบ่งการศึกษาได้ 2 ลักษณะ คือ

- 1) เป็นการศึกษาดนตรีใด ๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ดนตรีตะวันตก (Non-Western Art Music) ซึ่งรวมทั้งดนตรียุโรปโบราณ และ ที่อื่น ๆ ที่ยังคงเหลืออยู่
- 2) เป็นการศึกษาดนตรีทุกรูปแบบในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ดนตรีพื้นเมือง ดนตรีของชน กลุ่มน้อย ดนตรีสมัยนิยม ดนตรีเพื่อการค้า ฯลฯ

ปัญญา รุ่งเรือง (2546) ให้ความหมายว่า เป็นการศึกษาดนตรีของผู้คน ซึ่งเป็นดนตรีของใครก็ได้ ที่ไหนก็ได้ แต่ต้องไม่ใช่ดนตรีของชาวตะวันตกและไม่ใช่ดนตรีแบบฉบับของตะวันตก

นิรันดร์ ภักดี (2544) ให้ความหมายว่า ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นสาขาหนึ่งของดนตรีวิทยา โดยเน้นการศึกษาดนตรีของกลุ่มชน หรือ ชาติพันธุ์ที่อยู่นอกดนตรีตะวันตก ได้แก่ ดนตรีพื้นบ้าน ดนตรีของชนกลุ่มน้อย เป็นต้น โดยที่การศึกษาเน้นการศึกษาด้านดนตรีเป็นหลัก และมีการศึกษาในเรื่องบริบทของดนตรี โดยใช้กระบวนการศึกษาทางดนตรีวิทยา และทางมานุษยวิทยา

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา คือการศึกษาดนตรีทุกรูปแบบในท้องถิ่น ดนตรีพื้นเมืองดนตรีชนเผ่า ดนตรีของชนกลุ่มน้อย ดนตรีสมัยนิยม ดนตรีเพื่อการค้า รวมทั้งดนตรีดั้งเดิม และเครื่องดนตรีต่าง ๆ ในงานวิจัยเล่มนี้ ศึกษาดนตรีและเครื่องดนตรีของชาติพันธุ์ลาหู่

10. แนวคิดและทฤษฎีการแบ่งหมวดหมู่เครื่องดนตรี

Curt Sachs และ Eric M. Von Hornbostel (1940) เสนอแนวทางการจัดหมวดหมู่เครื่องดนตรี ที่เรียกกันว่า ระบบ Hornbostel & Sachs โดยแบ่งเครื่องดนตรีออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

- 1) เครื่องสาย (Chordophones) เครื่องดนตรีในตระกูลนี้ผลิตเสียงโดยอาศัยการสั่นสะเทือนของสายเป็นแหล่งกำเนิดเสียง วิธีการผลิตเสียงทำได้ในหลายลักษณะ เช่น วิธีดีดด้วยไม้ หรือนิ้ว วิธีดีดด้วยคันชัก วิธีตี เป็นต้น

- 2) เครื่องลม (Aerophones) เครื่องดนตรีที่ผลิตเสียงโดยอาศัยการสั่นสะเทือนของอากาศ หรือ ลม เป็นหลักสำคัญ กระแสลมถูกบังคับให้พุ่งไปปะทะ หรือ ผ่านสิ่งอื่น (ลิ้น หรือ ปาก) แล้วเกิดเสียงขึ้น ในขณะที่มีลำท่อที่มีรูปร่างลักษณะที่แตกต่างกันทำหน้าที่เป็นตัวกำธรร และเปลี่ยนแปลงระดับความสูง - ต่ำ ของเสียง

- 3) เครื่องเคาะประเภทท่อน - แท่ง (Idiophones) ลักษณะที่สำคัญของเครื่องดนตรีประเภทนี้เป็นวัตถุตันทึบ คุณภาพของเสียงเกิดจากการตี หรือ กระแทกของวัตถุที่มีคุณลักษณะที่ต่างกัน เช่น โลหะ ไม้ เป็นต้น

4) เครื่องหนัง (Membranophones) เครื่องดนตรีประเภทนี้ เกิดเสียงจากการสั่นสะเทือนของหนัง โดยมีหุ่นกลองทำหน้าที่เป็นตัวกำธรร หรือ ขยายเสียง

5) เครื่องไฟฟ้า และ เครื่องกล (Electronophones) เครื่องดนตรีในตระกูลนี้ผลิตเสียงโดยอาศัยการสั่นสะเทือนของเครื่องกล และ เครื่องไฟฟ้า เครื่องดนตรีกลุ่มนี้ไม่มีกล่องเสียง (Soundboard) เช่น ออร์แกน เปียโนไฟฟ้า กีตาร์ไฟฟ้า เป็นต้น

ประสิทธิ์ เลี้ยวสิริพงศ์ (2533) กล่าวถึงเครื่องลม หมายถึง เครื่องดนตรีที่ผลิตเสียงขึ้น โดยอาศัยการสั่นสะเทือนของอากาศ หรือลมเป็นสำคัญ ซึ่งกระแสนั้น จะถูกบังคับให้พุ่งไปปะทะ หรือ ผ่านสิ่งอื่น (ลิ้นหรือปาก) แล้วเกิดเสียงขึ้น ในขณะที่ลำท่อที่มีรูปร่างลักษณะที่แตกต่างกัน ทำหน้าที่เป็นตัวกำธรร และเปลี่ยนระดับความสูง - ต่ำของเสียง การเกิดเสียงของเครื่องเป่า มี 5 วิธี ได้แก่

1) ลมปะทะขอบหรือคม เครื่องเป่าประเภทนี้ ลมจะถูกบังคับให้พุ่งปะทะมุมหรือคมที่แหลม ซึ่งวางขวางทางลมอยู่ เช่น ลมในการเป่าขลุ่ย จะปะทะหรือกระทบกับปากนกแก้วทำให้เกิดเสียงขึ้นมา เช่นเดียวกับโหวดของอีสาน จะกระทบกับขอบด้านในของหลอดไม้ไผ่ เป็นต้น

2) ลมปะทะกับลิ้นเดี่ยว เครื่องเป่าประเภทนี้ มีลิ้นบาง ๆ ผนึกขวางช่องทางแคบ ๆ ซึ่งลมจะถูกบังคับให้พุ่งเข้าไป เสียงที่เกิดขึ้นจะเข้าไปในลำท่อ ซึ่งยาวหรือสั้นเพื่อเปลี่ยนระดับเสียงได้ โดยการปิดเปิดรูที่เจาะไว้บนท่อลมนั้น เช่น แซกโซโฟน

3) ลมปะทะลิ้นคู่ เครื่องเป่าประเภทนี้ ช่องทางลมที่เข้าสู่ท่อลมจะถูกขนาบด้วยวัสดุบาง ๆ คู่หนึ่ง เรียกว่า ลิ้นคู่ โดยปกติใช้ใบไม้ตระกูลปาล์ม เช่น ใบตาล เสียงที่เกิดจากลมปะทะเข้าไปในท่อลมจะถูกเปลี่ยนระดับเสียงให้สูง หรือต่ำด้วยการปิดเปิดรูที่เจาะไว้บนท่อลมนั้น เช่น ลมในการเป่าปี่แนจะปะทะกับลิ้นปี่แน เป็นต้น

4) ลมสับัดอิสระ เครื่องเป่าประเภทนี้ ลิ้นมีลักษณะเป็นรูปตัว V แคบยาว เมื่อลมมาปะทะจะสับัดลิ้นให้กระพือเข้าออก ทำให้เกิดช่องให้ลมเข้าไปสู่ท่อลมได้ เช่น ลมในการเป่าปี่จุม

5) ลมถูกอัดจากริมฝีปาก เข้าไปในกำพวดรูปถ้วย ซึ่งมีท่อเล็ก ๆ ต่อไปยังท่อลมหลักที่เป็นตัวกำธรร และเปลี่ยนระดับเสียง การเปลี่ยนระดับทำได้โดยการเปลี่ยนความยาวของท่อลูกสูบเปลี่ยนทางเดินลม หรือด้วยท่อที่สวมอีกชั้นหนึ่งซึ่งเลื่อนเข้าเลื่อนออกได้

11. ทฤษฎีการวิเคราะห์ทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา

อนรรฆ จรรย์ยานนท์ (2548) ได้อธิบายการวิเคราะห์ในทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา อยู่หลายประเด็น คือ

1) Traditional Method & Traditional Analysis เป็นการวิเคราะห์ตัวดนตรีไปตามปกติ (Normal way Analysis) ซึ่งเป็นการหาลักษณะของดนตรี ไม่พูดถึงเรื่องวิญญูญา จิตใจ แรغبันดาลใจ

2) Structuralize Analysis เป็นการวิเคราะห์เพื่อหาโครงสร้างทางดนตรี หรืออาจเรียกว่า Reductioanist Analysis

3) Thematic Development Analysis หรือ Thematic Prosess เป็นการวิเคราะห์ในแง่ของ Figure (กลุ่มโน้ตที่พัฒนาในด้านของ Rhythmic) ซึ่งเป็นการมองลึกลงไปในด้านจิตใจ มองเห็นถึงรสนิยม

4) Distributional Analysis เป็นการวิเคราะห์ที่สามารถจำแนกกลุ่มเสียงของ Figure หรือ Motif ออกมา เพื่อดูพฤติกรรมการสร้างดนตรี ซึ่งในทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา จะใช้คำว่า Figure ซึ่งมีความหมายว่า กลุ่มโน้ตเล็ก ๆ จนถึงในรูปวลีหนึ่งได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การวิเคราะห์บทเพลงทำนองมาหาแว และเพลงทำนองจะคีของชาติพันธุ์ลาหู่ จึงได้นำองค์ความรู้เหล่านี้เป็นแนวทางในการศึกษา โดยปรับเนื้อหาประเด็นทางการศึกษาตามลักษณะของดนตรีที่ศึกษา ดังนี้

1) รูปแบบโครงสร้าง

- 1.1) ท่อนเพลง
- 1.2) วลีเพลง
- 1.3) ส่วนย่อยของทำนอง
- 1.5) การจบวรรค

2) ลักษณะของทำนอง

- 2.1) โครงสร้างแนวทำนอง
 - ช่วงเสียง
 - ระดับเสียง
 - การเคลื่อนที่ของระดับเสียง
 - ขึ้นคู่เสียง
 - กลุ่มเสียง
- 2.2) โครงสร้างของจังหวะ
 - อัตราจังหวะ
 - อัตราความเร็ว
 - กระสวนจังหวะ

3) การวิเคราะห์ระบบเสียงเครื่องดนตรี

การวิเคราะห์ระดับเสียงเครื่องดนตรีนั้นได้นำหลักวิชาสวนศาสตร์ของเครื่องดนตรีเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ระบบเสียงเครื่องดนตรี โดยการเกิดเสียงของเครื่องดนตรีนั้นมาจากความสั่นสะเทือนแก่บรรยากาศใกล้เคียง เป็นอุปกรณ์ที่ประกอบด้วย ตัวสร้างความสั่นสะเทือน

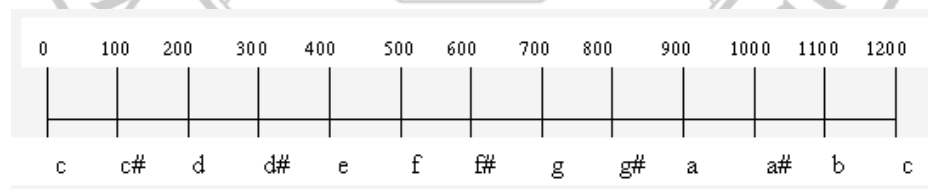
(Vibrato) และตัวทำเสียงกังวาน (Resonator) Anfiflov (1966 อ้างใน วาสิษฐ์ จรรย์ยานนท์, 2538) ได้เสนอประเด็นการสร้างเครื่องสั่นสะเทือน (Vibrator) ประกอบด้วยแหล่งที่เกิดและวิธีการกระตุ้นการสั่นสะเทือน ของลักษณะเครื่องดนตรี กล่าวโดยสรุปดังนี้

- **เครื่องเป่า** เป็นการเป่ากระตุ้นเข้าไปในเครื่องดนตรีทำให้อากาศภายในเครื่องสั่นสะเทือน ถ้าการกระตุ้นยังคงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง การสั่นสะเทือนยังคงมีอยู่ เสียงยังคงดังต่อเนื่องอยู่ เมื่อหยุดการกระตุ้น หรือหยุดเป่า การสลายตัวเกิดขึ้นในทันที เสียงหายไป ต่างกับเครื่องสายที่สลายตัวอย่างช้า ๆ เช่น เสียงจากลึนปี่ ลึนปี่เป็นแผ่นโลหะ พลาสติก ไม้ไผ่ หรือใบตาล เมื่อเป่าลมเข้าสู่ลึนปี่ ลึนปี่เปิดปิดสลับกันตามความดันอากาศของปลายทั้งสองด้าน เมื่อลึนเปิดอากาศส่วนหนึ่งถูกดันเข้าสู่ท่ออากาศ ซึ่งกระตุ้นให้อากาศสั่นสะเทือน

- **เครื่องหนัง** ได้แก่ กลองทุกชนิด การสั่นสะเทือนของแผ่นบาง ซึ่งอาจเป็นหนัง หรือพลาสติก มีลักษณะคล้ายเครื่องสายและทอลม คือ มีการสั่นสะเทือนของโอเวอร์โทนทุกตัวพร้อม ๆ กัน ขึ้นอยู่ที่ว่ากระตุ้นหรือตีที่ใด ถ้าตีกลองตรงกลาง ได้เสียงพื้นฐานเป็นหลัก โอเวอร์โทนอื่นๆ ขาดหายไป ถ้าต้องการกระตุ้นฮาร์โมนิกจำนวนมาก ต้องตีระหว่างกลางหน้ากลองกับขอบกลอง ยิ่งใกล้ขอบเท่าใดยิ่งดี และทำให้การสลายตัวช้าลง ทำให้ได้เสียงกลองที่มีคุณภาพ ไม้ตีกลอง ถ้าเป็นไม้แข็ง ได้เสียงกลองที่แข็ง มีโอเวอร์โทนระดับสูงมาก ถ้าไม้กลองหุ้มด้วยกำมะหยี่ เสียงทุ้ม ไพเราะ

- **เครื่องตี** หรือเครื่องเคาะ ได้แก่ ระนาดไทย ระนาดฝรั่ง ซ้อง การสั่นสะเทือนของเครื่องเหล่านี้ เป็นการสั่นสะเทือนของวัตถุทั้งก้อน หรือทั้งหมด หัวของไม้ที่ใช้ตีอาจใช้โลหะ หัวไม้ หัวพลาสติก และ ที่หุ้มด้วยหัวกำมะหยี่ก็ได้ ไม้ตีแต่ละแบบให้คุณสมบัติของเสียงที่แตกต่างกัน

Halen Myer (1992) กล่าวถึงทฤษฎีการวัดระดับเสียงในระบบแบ่งเท่า (Equal temperament) ของ Alexander J. Ellis ไว้ว่า ความถี่ของกายภาพเสียงนั้นสามารถวัดได้ โดยใช้การคำนวณหาค่าความถี่เสียงเป็นเซ็นต์ (Cent) ซึ่งเสียงถูกแบ่งออกเป็น 12 ครึ่งเสียง (12 Semitone) ใน 1 ช่วงเสียง (1 Octave) ค่าของเซ็นต์ถูกกำหนดให้ 1 เซนต์เท่ากับ $1/100$ ครึ่งเสียง ฉะนั้นใน 1 ช่วงเสียงเท่ากับ 1200 เซนต์ ดังนี้

ภาพที่ 2.2 ภาพแสดงระบบแบ่งเท่า

จากนั้นนำเสียงจากการบันทึกภาคสนาม ประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อหาระดับเสียงและค่าเซนต์ นำค่าที่ได้มาเปรียบเทียบกับภาพแสดงระบบแบ่งเท่าเพื่อเปรียบเทียบ จากนั้นนำเสียงที่ได้มาบันทึกโน้ตสากลบนบรรทัด 5 เส้น โดยการยืมสัญลักษณ์โน้ตทางสากล แสดงลักษณะบันไดเสียงเพื่อง่ายต่อความเข้าใจ

ทฤษฎีเกี่ยวกับระบบเสียง

1) เสียง

เสียงดนตรีมักถูกกล่าวถึงว่าประกอบด้วย ระดับเสียง คุณภาพเสียง ความดังเบา และความสั้นยาวของเสียง องค์ประกอบเหล่านี้มีพื้นฐานทางฟิสิกส์ สามารถวัดหน่วยออกมาได้ เสียงเกิดขึ้นจากระบบสั่นสะเทือนที่ส่งการสั่นสะเทือน (Vibrations) ผ่าน มัชฌิม หรือตัวกลาง (Medium) เช่นอากาศ ของเหลว ของแข็ง ฯลฯ ในทางดนตรีนั้น ระบบที่ใช้มากที่สุดคือการสั่นสะเทือนของสายซิงติ่งและอากาศในท่อ

มนุษย์ได้ยินและรับรู้ลักษณะของเสียงด้วยความถี่หรือความสูงของเสียง (Pitch) และความดัง (Loudness) แทนที่จะเป็นความถี่ของคลื่นเสียง หูคนโดยปกติได้ยินเสียงที่มีความถี่ในย่าน 20 Hz ถึง 20000 Hz และจะตอบสนองไวที่สุดที่ความถี่ประมาณ 3000 Hz แต่เครื่องดนตรีทั่วไปมีช่วงเสียงที่มีความถี่แคบกว่านี้ เช่น เสียงต่ำสุดของคีย์เปียโนประมาณ 30 Hz เสียงสูงสุดประมาณ 4000 Hz (วาสิษฐ จรรย์ยานนท์ 2542)

2) ระดับเสียง

ระดับเสียง ถูกกำหนดด้วยการสั่นสะเทือนของวัตถุ วัตถุที่สั่นสะเทือนเร็วกว่าทำให้เกิดระดับเสียงสูงกว่าวัตถุที่สั่นสะเทือนช้ากว่าซึ่งให้ระดับเสียงต่ำกว่า เพราะการสั่นสะเทือนเร็วกว่าทำให้เกิดจำนวนรอบมากกว่านั่นเอง การสั่นสะเทือนหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความถี่ (Frequency) ความถี่วัดด้วยการนับจำนวนครั้งหรือรอบต่อ 1 วินาที จำนวนรอบต่อ 1 วินาทีสามารถเรียกเป็นหน่วยสั้น ๆ ว่า เฮิร์ตซ์ (Hertz หรือย่อลงด้วย Hz) ดังนั้น ถ้ากล่าว ความถี่ 40 Hz หมายความว่า เกิดการสั่นสะเทือน 40 รอบต่อ 1 วินาที ระดับเสียงที่ 40 Hz จะต่ำกว่าระดับเสียงที่ 50 Hz การพิจารณาระดับเสียงต้องนับรวมแรงดัน สเปกตรัมและความยาวเสียงร่วมด้วย มาตรฐานเสียงได้ผลสรุปลงในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1939 ในการประชุม International Conference ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ฮอลแลนด์ และอิตาลี การประชุมลงมติรับรองให้ $a^\circ = 440$ Hz

วาสิษฐ จรรย์ยานนท์ (2538) กล่าวถึงระดับเสียงว่า หมายถึง คุณลักษณะของเสียงที่บอกให้ทราบว่าเป็นเสียงนั้น “สูง” หรือ “ต่ำ” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นคุณสมบัติทางจิตวิสัยของเสียง ซึ่งกำหนดตำแหน่งในบันไดเสียงของมัน ระดับเสียงเกี่ยวข้องโดยตรงกับความถี่ ระดับเสียงต่ำสุดที่ใช้ในการดนตรีคือเสียงดับเบิลเบสและเบสทุบา (30-40 Hz) ส่วนเสียงที่ต่ำที่สุดของลิ่มนิ้วเปียโน

คือ AAA (27.5 Hz) และเสียงที่สูงที่สุดของเปียโนปัจจุบันคือ c^5 (4180 Hz โดยประมาณ) ในระบบ
แบ่งเท่าปัจจุบันกำหนดให้ $a^1 = 440$ Hz

จากนี้ จะได้ความถี่ของเสียง a ในระดับต่าง ๆ ดังนี้

AAA = 27.5 Hz

AA = 55 Hz

A = 110 Hz

a = 220 Hz

a^1 = 440 Hz

a^2 = 880 Hz

a^3 = 1,760 Hz

a^4 = 3,520 Hz

จากหลักการดังกล่าวทำได้ทราบถึงระดับเสียงต่าง ๆ ซึ่งเสียงที่ตรงกับค่าความถี่ที่ 440 Hz
นั้นใช้สัญลักษณ์ a^1

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ทฤษฎีทางสวณศาสตร์ดังกล่าว ทำให้รู้ถึงลักษณะของการเกิด
เสียงต่าง ๆ ของเครื่องดนตรี ซึ่งการเกิดคุณภาพเสียง (Tone Quality) ของเครื่องดนตรีจึงอยู่ภายใต้
วัสดุต่าง ๆ ที่มีรูปร่าง ขนาด ทั้งที่มีลักษณะที่เป็น กล้อง ท่อ สาย แผ่นไม้ แผ่นหนัง ฯ เพื่อให้ได้
น้ำเสียงที่แตกต่างกัน อันเป็นลักษณะของแต่ละเครื่องดนตรี

12.ชาติพันธุ์ลาหู่

12.1 ความเป็นมาของมุเซอ

มุเซอ (Mussur, Mussiah) หมายถึง นายพราน เป็นคำที่คนไท (the Tai) ใช้เรียก
คนกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่พูดภาษาแขนงหนึ่งของตระกูลโลโล (Lolo) ซึ่งเป็นสาขาย่อยสาขาหนึ่งใน
ตระกูลภาษาทิเบต-พม่า (Tibeto-Burman) คนกลุ่มนี้อาศัยอยู่ในบริเวณยูนนานตะวันตกเฉียงใต้

มุเซอมีกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม ตั้งถิ่นฐานกระจายไปทั่ว ตั้งแต่ยูนนานตะวันตกเฉียงใต้
ชายแดนจีน พม่าจนถึงลาวและภาคเหนือของไทย เช่น มุเซอดำ มุเซอเหลือง มุเซอขาว มุเซอแดง
มุเซอเผือก

ความแตกต่างของมุเซอกลุ่มย่อยกลุ่มต่าง ๆ เป็นความแตกต่างด้านภาษาถิ่น
การแต่งกายและวัฒนธรรมในหมู่บ้านมุเซอแต่ละแห่งโดยทั่วไปจะมีสมาชิกของกลุ่มย่อยกลุ่มเดียว
แต่ บางครั้งอาจจะมีมุเซอต่างกลุ่มย่อยอาศัยอยู่ด้วยหรืออาจจะเป็นคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ก็ได้ มุเซอได้
อพยพเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19

ชาวมูเซอที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมีกลุ่มย่อย ๆ 7 กลุ่มดังนี้ มูเซอดำ มูเซอเมเล มูเซอแดง มูเซอเหลื่องบาหลา มูเซอเหลื่องบาเกี้ยว มูเซอลำบ้ำและมูเซอกเลา ทั้งหมดนี้อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตากและกำแพงเพชร

สำหรับจำนวนประชากรมูเซอในประเทศไทย พอล ลูอิส ประมาณว่ากลางปี ค.ศ. 1983 มีชาวมูเซออาศัยอยู่ในประเทศไทยประมาณ 40,000 คน และประมาณร้อยละ 85 ของจำนวนนี้อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย ที่เหลืออีกร้อยละ 15 อยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตาก และ กำแพงเพชร จำนวนประชากรมูเซอกลุ่มต่าง ๆ นี้ ลูอิส ประมาณว่าแต่ละกลุ่มมีจำนวนดังนี้

- 1) มูเซอแดงมีจำนวนร้อยละ 46
- 2) มูเซอดำมีจำนวนร้อยละ 18
- 3) มูเซอเมเลมีจำนวนร้อยละ 13
- 4) มูเซอเหลื่องบาหลา มีจำนวนร้อยละ 17
- 5) มูเซอเหลื่องบาเกี้ยว มีจำนวนร้อยละ 3
- 6) กลุ่มอื่น ๆ อีก มีจำนวนร้อยละ 3

ชาวมูเซอทำมาหากินด้วยการไร่ทำนาและการล่าสัตว์มีการปลูกข้าวและข้าวโพดไว้เป็นอาหาร มีการปลูกฝิ่นไว้ขาย แต่ในปัจจุบันมีการปลูกพืชอย่างอื่น เช่น กาแฟ ส้ม มันฝรั่ง ถั่วแระ แทนภายในสวนหลังบ้านมักปลูกมันฝรั่ง กาแฟ กล้วย กะหล่ำปลี แตงกวา พริกแดง พักทอง และ ผักอื่น ๆ ชาวมูเซอทำไร่เป็นงานหลัก ส่วนประกอบเศรษฐกิจอย่างอื่นมีบ้างไม่มากนัก เช่น การเลี้ยงสัตว์ และการสะสมของป่า การค้าขาย เป็นต้น

การเกษตรกรรมของชาวมูเซอ (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการปฏิรูปการ จิตวิทยา แห่งชาติ, 2518 อ้างถึงใน สมคิดอิสระวัฒน์, 2548) มักทำโดยวิธีถางและเผาป่าเพื่อ ปลูกติดต่อกัน 4-5 ปี เมื่อดินหมดปุ๋ยก็จะย้ายไปถางป่าที่อื่นทำการเพาะปลูกต่อไป เรียกว่า การทำไร่ เลื่อนลอย พืชหลักที่ทำการเพาะปลูก คือ ข้าวและข้าวโพด พืชเงินได้แก่ ฝิ่นและพริก พืชรองอื่น ๆ มีอีกมาก ส่วนใหญ่เป็นประเภทพืชล้มลุกที่ปลูกปนแซมในไร่พืชหลัก ได้แก่ ผักต่าง ๆ เช่น ข้าวฟ่าง

ในการประกอบการเกษตรนั้น ชาวมูเซอมิใช้อยู่มาก ปัญหาในเรื่องสิทธิครอบครอง ที่ดินทำมาหากินก็เป็นเรื่องหนึ่งที่ไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ไม่มีการกำหนดขอบเขตที่ทำกินที่แน่นอน การที่ใครจะมีสิทธิเพียงใดในที่ดินขึ้นอยู่กับที่ยอมรับของชุมชน หมู่บ้าน โดยการแสดงเจตนาของเจ้าของที่ดินเท่านั้น โดยทั่วไปแล้วบุคคลไม่มีกรรมสิทธิ์ถาวรในพื้นที่ทำไร่ มีเพียงไร่ฝิ่นเท่านั้นที่ยอมรับกันในเรื่องกรรมสิทธิ์ถาวรเหมือนไร่นั้น ทั้งนี้เพราะไร่ฝิ่นจะต้องใช้แรงงานมากในการเตรียมพื้นที่เพาะปลูก

ในการเลือกที่ทำไร่ มูเชอถือว่า จะทำการเพาะปลูกพืชผลใดก็ตามต้องคำนึงถึงปัจจัยสำคัญ 6 ประการ คือ พืชพันธุ์ต่าง ๆ ลักษณะดิน ปริมาณและลักษณะของหิน ระดับความสูง ลักษณะภูมิประเทศทั่วไป และแหล่งน้ำในไร่นั้นทุกชนิดจะมีการสร้างกระท่อมเฝ้าไร่ไว้ด้วย

การเลี้ยงสัตว์ของมูเชอมีหลายชนิดเช่น ไก่ หมู วัว ควาย ม้า วัวควายมิได้เลี้ยงไว้เพื่อรีดนมหรือกินเนื้อ แต่เลี้ยงไว้ขายคนไทยและใช้รับจ้างแรงงานให้แก่คนไทยในฤดูทำนา หมูเป็นสัตว์เลี้ยงที่สำคัญมาก เพราะเนื้อหมูเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ หมูยังเลี้ยงไว้เพื่อขายคนไทยด้วย ไก่เลี้ยงไว้กินในบางโอกาสที่ไม่มีเนื้ออื่นกิน ไก่นั้นมีความจำเป็นต้องเลี้ยงไว้เพราะต้องใช้ในการทำพิธีกรรมบางอย่างเช่น การเซ่นผีร้าย ไก่ก็ยังใช้ในการเสี่ยงทายโชคลาง ม้ามักนิยมเลี้ยงกันนับเป็นสัตว์ที่มีราคาสูงและเป็นสัตว์เลี้ยงที่มีค่ามาก สัตว์เลี้ยงทุกชนิดไม่ได้รับการเอาใจใส่มากนัก ชาวบ้านจะปล่อยให้สัตว์เลี้ยงของตนหากินตามลำพัง และไม่มีการล่อมคอกยกเว้นไก่ จึงจะสร้างเล้าไก่ไว้ใกล้บ้าน ในบรรดาสัตว์ทั้งหลาย ม้า นับว่ามีประโยชน์และมีคุณค่ามากที่สุด ในระบบเกษตรกรรมของชาวมูเชอ หากขาดสัตว์ประเภทนี้เท่ากับว่ามูเชอต้องขาดผลประโยชน์ไปมาก

การล่าสัตว์และการสะสมของป่า มูเชอเป็นนักล่าสัตว์และมักไม่ค่อยขาดแคลน เนื้อสัตว์ป่าอย่างไรก็ดีสัตว์ป่าหายาก นอกจากการล่าสัตว์แล้ว มูเชอยังมีรายได้จากการหาของป่ามา ขายด้วย ทำให้ไม่มีเวลาว่างมากพอที่จะเที่ยวเก็บสะสมของป่า ของป่าที่เก็บมาได้และเอามาขายให้ คนไทยพื้นราบได้แก่ ใบกล้วยไม้ป่ามวนมเหสี และเมี่ยง และการเก็บมาขายจะทำก็ต่อเมื่อมีราคาสูง เท่านั้น มูเชอมีความชำนาญในการล่าสัตว์รวมทั้งใช้ธนูและลูกศรอาบยาพิษเป็นอาวุธในการล่าสัตว์

ชาวมูเชอไม่ได้สนใจเรื่องการค้าขาย และมีโชพ่การค้าที่ดี อาจกล่าวได้ว่าการค้าขายของมูเชอมิได้มีบทบาทต่อระบบทางเศรษฐกิจแต่อย่างใด ผลผลิตข้าวใช้กินเองเป็นส่วนใหญ่ บางครั้งข้าวไม่พอกินต้องหาซื้อจากคนไทยบนพื้นราบก็มี ในการซื้อขายมูเชอใช้เงินบาทเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน บางทีก็ใช้แลกเปลี่ยนของใช้ต่าง ๆ ผลผลิตจากฝิ่นจะจำหน่ายในหมู่บ้านของตนเอง หรือขายให้แก่บุคคลภายนอกอย่างลับ ๆ แต่ก็ไม่มากนัก นอกจากนี้ฝิ่นยังใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนกับแรงงานในไร่ และอุปกรณ์การเกษตรจากช่างเหล็กในหมู่บ้านอีกด้วย ผลผลิตอย่างอื่นที่ทำรายได้ให้บ้าง ได้แก่ ผลผลิตจากของป่าเช่นใบกล้วยป่า เมี่ยง ผักต่าง ๆ เขาสัตว์ กล้วยไม้ และ อื่น ๆ อีกเล็ก ๆ น้อย ๆ

การใช้แรงงาน ในตอนเช้าผู้ชายจะเข้าป่าไปตัดฝิ่น โดยปกติจะโค่นต้นไม้ต้นหนึ่งแล้วตัดไม้ไปทำฝิ่นทุกวันจะไม่มีผู้ใดไปแตะต้องต้นไม้ที่ผู้อื่นโค่นไว้เพราะอาจจะมีการทะเลาะกันกับเจ้าของที่ตัดไม้ไว้ และอาจต้องเสียค่าปรับให้หัวหน้าหมู่บ้าน ขณะที่ผู้ชายไปหาฝิ่น ผู้หญิงจะทำความสะอาดร่างกาย แล้วไปตัดกล้วยไม้ เลี้ยงหมู เป็ด ไก่ เด็กผู้หญิงจะช่วยมารดาของตนตัดกล้วยไม้ เลี้ยงสัตว์ ดูแลน้องเล็ก เด็กผู้ชายจะเข้าป่าไปดูตามกับดักนกแล้วไปช่วยพ่อหาฝิ่น พวกคนแก่จะ

อยู่บ้าน ต่อมาหญิงจะเตรียมอาหารเช้า เศษที่เหลือจะใช้เลี้ยงสุนัข เมื่อทำอาหารเช้าแล้วก็จะจัดเตรียมอาหาร ที่จะเลี้ยงหมูในตอนเย็นต่อไป

หลังอาหารเช้า เด็กชายจะต้อนวัวควายออกไปหากินในป่าละจะปล่อยไว้ที่นั่นทั้งวัน หลังจากนั้นทั้งครอบครัวจะเตรียมตัวไปไร่ ผู้หญิงจะจัดเตรียมอาหารกลางวันไปด้วย และจะนำเด็กอ่อนไปด้วยโดยผูกติดกับหลังของมารดา เด็กทั้งชายหญิงจะออกไปช่วยทำไร่ด้วย หรืออยู่บ้านดูแลน้องที่โตเกินกว่าจะอุ้มไปด้วยได้ ฉะนั้นตอนเช้าราว 10.00 น. ทั้งหมู่บ้านจะว่างเปล่า คนที่ทำงานได้ทั้งหญิง ชาย เด็ก ผู้ใหญ่ จะออกไปอยู่ในไร่กันหมด พวกคนแก่และเด็กเล็ก ๆ เท่านั้นที่อยู่บ้าน ในทุ่งนาจะสร้างบ้านเล็ก ๆ เอาไว้ พวกเด็กเล็กที่ยังช่วยพ่อแม่ไม่ได้จะเล่นอยู่ในบ้านนี้ และยังใช้เป็นที่พักผ่อนอาหารกลางวันด้วย ในตอนเย็นพวกที่ทำไร่จะพากันกลับบ้าน ผู้หญิงจะให้อาหารหมู เป็ด ไก่ ตักน้ำและเตรียมอาหารไว้เลี้ยงหมูพรุ่นเช้า และเตรียมอาหารเย็น ผู้ชายจะไปรวบรวมพื้นหลังอาหารเย็นจะออกเยี่ยมเยียนเพื่อนบ้าน และสนุกสนานร่วมกัน

ครัวเรือนเป็นหน่วยเศรษฐกิจอิสระไม่ผูกพันกับครัวเรือนอื่น การเพาะปลูกจึงเป็นกิจกรรมเฉพาะครัวเรือน การร่วมมือกันทำกิจกรรมการเกษตรระหว่างครัวเรือนจึงมีน้อย แรงงานในไร่นา จึงจำกัดเฉพาะสมาชิกภายในครัวเรือนเท่านั้น ถ้าครัวเรือนใดมีสมาชิกวัยแรงงานน้อย หรือยังเด็กเกินไป ก็อาจจะจ้างแรงงานนอกครัวเรือน วัยแรงงานในสังคมมุสลิมเริ่มเมื่ออายุ 7 ปี และดำเนินไปตลอดจนสิ้นอายุแต่คนสูงอายุที่มีแนวโน้มจะทำงานน้อยลงถ้าในครัวเรือนมีญาติวัยแรงงานตอนต้นมาช่วย

การเพาะปลูกของมุสลิมเคอง และมุสลิมด่าในประเทศไทยว่ามีรายได้จาก การปลูกผัสน้ำพริกไทย ขณะที่ปลูกข้าว และข้าวโพดเป็นอาหารหลัก โดยปลูกพืชเสริมชนิดอื่น ๆ เช่น แตง ฟักทอง ถั่ว ข้าวฟ่าง มันเทศ มันฝรั่ง แตงกวา ถั่วฝักยาว และผักกาด (Yong, 2505; อ้างใน สมคิด อิศระวัฒน์, 2548) โครงสร้างสังคมมุสลิมเริ่มต้นจากครัวเรือนก่อน เพราะครัวเรือนเป็นเจ้าของที่ดิน สำหรับทำไร่ เป็นเจ้าของทรัพย์สิน และเป็นจุดศูนย์รวมของสมาชิกครัวเรือน ครัวเรือนมุสลิมเป็น ลักษณะแบบครอบครัวขยาย ในครัวเรือนจะประกอบด้วยหัวหน้าครัวเรือน ภรรยา บุตร บุตรเขย หลาน เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงานซึ่งมีข้อบัญญัติว่า ชายมุสลิมจะต้องไปรับ ใช้พ่อแม่ฝ่ายหญิงที่ตนแต่งงานด้วยชั่วระยะเวลาหนึ่ง จะเห็นได้ว่าในครัวเรือนหนึ่ง ๆ จะไม่มี บุคคลอยู่รวมกันเกินกว่าสามรุ่นคนเลย (รุ่นที่ 1 ได้แก่ พ่อ แม่ รุ่นที่ 2 ได้แก่ ลูก รุ่นที่ 3 ได้แก่ หลาน) โดยอัตราเฉลี่ยจำนวนประชากรประมาณ 7-8 คน ต่อหลังคาเรือน ในหมู่บ้านมุสลิม พบว่ามี เด็ก ๆ ที่มีอายุระหว่าง 1-5 ปีอยู่มากที่สุด รองลงมาได้แก่ เด็กที่มีอายุระหว่าง 10-15 ปี และ 30-35 ปี ตามลำดับ บ้านที่อยู่กันโดยทั่วไปประกอบด้วยคนสองรุ่น คือ สามี ภรรยา และบุตร สำหรับบ้านที่มี คน 3 รุ่นอยู่รวมกันนั้น ส่วนใหญ่จะประกอบด้วยลูกสาวที่แต่งงานแล้ว และครอบครัวของลูกสาว ส่วนบ้านที่อยู่กันแบบรุ่นเดียว (เฉพาะสามี ภรรยา) ไม่ค่อยมี ชายมุสลิมส่วนใหญ่ปรารถนาที่จะสร้าง บ้านเป็นของตนเอง

แยกอยู่ต่างหาก ภายหลังจากเสร็จภารกิจที่ต้องรับใช้พ่อแม่ฝ่ายหญิง และพ่อแม่ของตนแล้ว
ทั้งนี้จะได้เห็นได้จากการที่ครัวเรือนรุ่นสองมีมากกว่าครัวเรือนแบบอื่น ๆ (สมคิด อิศระ วัฒน และ
สุกัญญา นิมนันท์, 2548: 9-14)

ระบบสังคม ลักษณะทางสังคมของมุเซอแดงจะมีความผูกพันกันอย่างหลวม ๆ ทั้งนี้
เพราะไม่มีแซ่สกุลหรือสายใยบรรพบุรุษที่จะมาผูกพันสมาชิกในหมู่บ้านเฉกเช่นชาวเขาเผ่าอื่น ๆ
แต่ละครัวเรือนมีอิสระที่จะแยกตัวออกไปจากหมู่บ้านได้ตลอดเวลา สังคมมุเซอแดงจะเริ่มจากครัวเรือน
ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูกและหลาน โดยประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน ผู้ชายมุเซอแดง
จะต้องไปรับใช้พ่อแม่ฝ่ายหญิงระยะหนึ่งก่อน และเมื่อเสร็จภารกิจรับใช้พ่อแม่ฝ่ายหญิงแล้วก็จะแยก
ออกมาสร้างบ้านของตนเองแยกอยู่ต่างหาก การนับถือญาติพี่น้องของมุเซอแดง จะถือว่าญาติทางฝ่าย
ภรรยามีความสำคัญน้อยกว่าญาติจริงและเมื่อรู้ว่าใครเป็นสมาชิกในกลุ่มญาติของตนก็ไม่อนุญาตให้
แต่งงานกัน

ระบบการปกครองหมู่บ้าน หมู่บ้านมุเซอแดงจะมีผู้นำที่สำคัญ 3 ฝ่ายประกอบด้วย
หัวหน้าหมู่บ้าน ผู้นำทางศาสนา และมีผู้อาวุโสที่มีอิทธิพลในหมู่บ้าน ผู้อาวุโสนี้มักจะเป็นคนฐานะ
ดีมากในหมู่บ้าน เป็นญาติผู้ใหญ่ของหัวหน้าหมู่บ้านและมีผู้นำทางศาสนาเป็นบุคคลที่ชาวบ้าน
ให้ความเคารพยำเกรง มีอิทธิพลในการที่จะตัดสินกรณีพิพาทระหว่างกลุ่มผู้อาวุโส หัวหน้าหมู่บ้าน
จะปกครองลูกบ้าน เป็นผู้ดูแลความสงบสุขเรียบร้อยในหมู่บ้าน ตัดสินกรณีพิพาทระหว่างลูกบ้าน
การลงโทษจะเป็นการปรับไหม เป็นเงินแล้วจะแบ่งเงินปรับไหมส่วนหนึ่ง (ประมาณร้อยละ 10)
ให้หัวหน้าหมู่บ้านและเงินที่เหลือจะนำมากินเลี้ยงกันระหว่างชาวบ้านถ้าเป็นกรณีร้ายแรง (ฆาตกรรม)
ก็เป็นผู้จับผู้กระทำผิดส่งผู้ใหญ่วัยบ้านหรือกำนัน หรือทางตำรวจต่อไปเป็นผู้อบรมสั่งสอนลูกบ้าน
ให้ประพฤติตามประเพณี โดยทั่วไปแล้วหัวหน้าหมู่บ้านจะมาจากเลือกตั้ง ดังนั้นผู้ที่จะเป็นหัวหน้า
หมู่บ้านจะเป็นบุคคลที่มีญาติพี่น้องในหมู่บ้านมาก และมักจะเป็นบุตรของหัวหน้าหมู่บ้านคนก่อน
ส่วนผู้นำทางศาสนามุเซอแดงเรียก “ตูโบ” ซึ่งภาษาไทยใหญ่เรียก “ปู่จอง” ตูโบจะเป็นบุคคลที่
ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเชื่อฟัง ตูโบมีหน้าที่ทางศาสนา เป็นหัวหน้าใหญ่ในการทำพิธีกรรม
ตามประเพณีของหมู่บ้าน มุเซอแดงในประเทศไทยนับถือตูโบมาก ถือว่าเป็นตัวแทนของ
เทพเจ้ากือซาที่มุเซอนับถือ บางหมู่บ้านตัวหัวหน้าหมู่บ้านกับตูโบจะเป็นคนเดียวกัน ในหมู่บ้านใหญ่
ของมุเซอแดงตูโบจะมีผู้ช่วยคือ “ซาลาปา” ทำหน้าที่แทนเมื่อตูโบ ไม่อยู่หรือป่วย มีหน้าที่รักษา
คนเจ็บป่วยโดยการไชยาและทางไสยศาสตร์ รองลงไปคือ “ซาซอปา” เป็นผู้ดูแลวัด (หอแห่) ประจำ
หมู่บ้าน ทำหน้าที่ซ่อมแซมและทำความสะอาดวัดคนสุดท้ายคือ “อาจา” เป็นผู้ดูแลในการทำพิธีของ
ชาวบ้านให้เป็นไปโดยถูกต้อง ตูโบจะมีอิทธิพลมากในหมู่บ้าน บางที “ซาลาปา” “ลาซอปา” และ
“อาจา” ทั่วไปก็เรียก “ปู่จอง” เหมือนกัน

สำหรับหมู่บ้านมุเซอแดงที่มีเจ้าหน้าที่ราชการเข้าไปปฏิบัติงานในหมู่บ้าน จะมีการจัดตั้ง “คณะกรรมการหมู่บ้าน” เพื่อวัตถุประสงค์ในการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นหน่วยกลางในการสร้างสำนึกและทัศนคติในความเป็นพลเมืองไทย เพื่อเป็นส่วนประสานการบริการของรัฐกับชาวบ้าน ชักจูงให้ชาวบ้านรู้จักช่วยเหลือตนเอง และพัฒนาท้องถิ่นตามนโยบายของรัฐ โดยแบ่งออกเป็น 7 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายพัฒนา ฝ่ายการเกษตร ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายสวัสดิการสังคม และฝ่ายการคลัง ทั้งนี้เพื่อที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านให้เป็นไปตามความต้องการของชุมชน ในหมู่บ้านและสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาชนบทของรัฐเป็นสำคัญ ส่วนการตัดสินใจเมื่อมีการกระทำผิดเกี่ยวกับประเพณีและกรณีพิพาทระหว่างชาวบ้านจะเป็นหน้าที่ของหัวหน้าหมู่บ้านและกลุ่มผู้อาวุโส ร่วมกันตัดสินตามกฎหมายเกณฑ์เดิมของเผ่า

วงศ์ญาติ มุเซอนับเรื่องบรรพบุรุษทุกฝ่ายมากกว่าที่จะเน้นแต่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยเฉพาะความคิดเรื่องการนับถือสายความเป็นมาทางบรรพบุรุษคงมาจากความคิดที่ว่า ผู้ชายมีความใกล้ชิดกับญาติฝ่ายบิดามากกว่ามารดา และผู้หญิงมีความใกล้ชิดกับญาติฝ่ายมารดามากกว่าฝ่ายบิดา เช่นเดียวกัน ทั้งนี้จะเห็นได้จากกฎเกณฑ์การสืบทอดมรดกความเกี่ยวพันเป็นญาติฝ่ายมุเซอนั้น รวมตลอดถึงความเป็นญาติพี่น้องกันจริง ๆ ซึ่งเรียกว่า ออ วืออญ หมายถึงเป็นพี่น้องร่วมบิดา มารดา กัน โดยการสืบสายโลหิต และความเป็นญาติกันโดยแต่งงาน อย่างไรก็ตาม ในสังคมมุเซอนั้นคนที่จะถูกนับเข้าเป็นญาติมีอยู่มากมาย แต่ก็ไม่มีกฎเกณฑ์ที่จะชี้ได้ว่าใครเป็นญาติที่แท้จริงของชนมุเซอ สิ่งสำคัญก็คือเมื่อรู้ว่าใครเป็นสมาชิกในกลุ่มของตนก็อาจจะแต่งงานกันได้ มุเซอถือว่าญาติพี่น้องของพวกเขาอยู่ในญาติสองรุ่นเท่านั้น คือ ญาติชั้นที่ 1 ได้แก่ลูก ญาติชั้นที่ 2 ได้แก่ หลาน ชื่อเครือญาติต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นก็มักมีความหมายแคบ ๆ สำหรับผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ฝ่ายชายเรียกว่า ซอมอ ฝ่ายหญิงเรียกว่า แม่เผ่า ไม่ว่าคนเหล่านั้นจะอยู่ในกลุ่มเครือญาติหรือไม่ก็ตาม ในสังคมมุเซอถือว่าอายุที่สัมพันธ์กันของสมาชิกสองคนในสังคมมีความสำคัญกว่าอายุที่แท้จริงของบุคคล และถือว่าญาติทางฝ่ายภรรยามีความสำคัญน้อยกว่าญาติจริง ๆ ของตน ซึ่งแสดงให้เห็นโดยการที่ไม่มีชื่อเรียกเครือญาติฝ่ายภรรยาโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตามสำหรับพ่อตาและแม่ยายนั้นมีข้อยกเว้น คือจะมีคำเรียกชื่อเป็นพิเศษ เพราะเป็นผู้มีความสำคัญเกี่ยวเนื่องมาจากข้อกำหนดว่าพ่อตาและแม่ยายจึงได้รับบริการจากลูกเขย

การแต่งงาน การแต่งงานจะเกิดขึ้นภายหลังจากที่ฝ่ายหญิงและฝ่ายชายมีความรักใคร่ชอบพอกันและมักจะมีการได้เสียกันก่อนการแต่งงาน ซึ่งในสังคมมุเซอแดงถือเป็นเรื่องธรรมดา โดยปกติช่วงเวลาที่มุเซอแดงแต่งงานกัน จะเป็นเวลาหลังจากพิธีกินวอหรือวันปีใหม่ของมุเซอแดง (อยู่ในช่วงเดือนธันวาคม-มกราคมของทุกปี) หญิงสาวจะแต่งงานเมื่ออายุประมาณ 14-16 ปี และฝ่ายชายอายุประมาณ 15-20 ปี ทั้งนี้เมื่อทั้งสองฝ่ายพอใจกัน ฝ่ายชายก็จะส่งแม่สื่อไปเจรจากับพ่อแม่ฝ่ายหญิง เมื่อตกลงกันได้ พิธีการแต่งงานก็จะจัดขึ้นที่บ้านฝ่ายหญิงในตอนค่ำของวันนี้ ฝ่ายชายจะต้องเสียเงินจำนวนหนึ่งไม่มาก (แล้วแต่จะตกลงกัน) แก่ฝ่ายหญิง และฆ่าไก่ 2 ตัว

เหล้าขาวอีก 1 ขวด เพื่อเลี้ยงดูผู้อาวุโสที่มาผูกข้อมืออวยพรให้ทางฝ่ายหญิงต้องหญิงต้องฆ่าไก่เช่นผี และเลี้ยงกันเองอีก 1 ตัว ทัวไปแล้วฝ่ายชายมักไปแต่งงานกับหญิงสาวต่างหมู่บ้าน เมื่อแต่งงานกัน ฝ่ายชายก็จะอยู่รับใช้พ่อแม่ฝ่ายหญิงสักระยะหนึ่งดังที่กล่าวมาแล้ว

วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย ผู้ชายมุเซอแดงมักจะชอบใส่เสื้อเชิ้ตสีน้ำเงินแก่ หรือสีเทา เข้มหรือสีดำ มีกระเป๋าดรห่น้าอกทั้งสองข้างพร้อมมีฝาปิด สวมกางเกงสีเดียวกับเสื้อ คาดเข็มขัดหนัง สวมรองเท้าฟองน้ำหรือรองเท้าหุ้มส้น ผู้หญิงนิยมสวมเสื้อสีดำหรือฟ้ารัดรูป ผ้าหน้าอก สาบเสื้อสีแดง คอกลม แขนเสื้อทรงกระบอกมีแถบสีแดงคาดตรงข้อแขนท่อนบนและท่อนล่าง นุ่ง ผ้าถุงสีดำขลิบ ปลายผ้าถุงด้วยแถบผ้าสีแดง เครื่องประดับของผู้หญิงทำด้วยเงินเป็นห่วงคล้องคอ ทำเป็นตุ้มหูห่วงใส่ แขนและเข็มขัดเงิน

บ้านที่อยู่อาศัย ลักษณะบ้านมุเซอแดงจะยกพื้นสูง 1-2 เมตร ใต้ถุนใช้เป็นที่พักเก็บพื้น เป็นที่ตั้งครกตำข้าวและเลี้ยงสัตว์ ตัวบ้านและพื้นบ้านเป็นไม้ไผ่ โครงสร้างบ้านจะใช้ไม้เนื้อแข็ง หลังคาหน้าจั่วมุงด้วยหญ้าคาหรือใบก่อ อย่างไรก็ดีในปัจจุบันบางบ้านก็สร้างตามแบบอย่างคนไทย พื้นเมือง หลังคามุงกระเบื้อง ฝาบ้านและพื้นบ้านเป็นไม้เนื้อแข็ง บางบ้านสร้างด้วยปูนซีเมนต์ ตัวบ้าน จะแบ่งเป็นชานนอกชายคาและภายในบ้าน ตรงชานจะมีบันไดเป็นท่อนไม้ บากเป็นขั้น ๆ บริเวณ ระเบียงบ้านทำเป็นเพิงสำหรับเก็บกระบอกไม้ไผ่ใส่หมักกิน มีประตู 1 บานเปิดเข้าสู่ภายใน

มุเซอแดง (ลาหู่ณี)

มุเซอแดง (LAHU NYI) มุเซอแดงเรียกตัวเองว่า ลาหู่ณี (Lahu) เป็นกลุ่มย่อยกลุ่มหนึ่งของมุเซอ ซึ่งเป็นมุเซอกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย มีอยู่ประมาณร้อยละ 46 ของ ประชากร มุเซอในประเทศไทย สันนิษฐานว่ามุเซอแดงมีถิ่นที่อยู่ในประเทศพม่า และอพยพจากประเทศพม่าเข้ามาประเทศไทยในราวปี พ.ศ. 2418 หรือประมาณ 100 กว่าปีมานี้เอง

คำเรียก “มุเซอแดง” มีความหมาย 2 นัย คือนัยแรกหมายถึงแถบสีแดงบนเสื้อผ้าของผู้หญิงและนัยที่สองอาจหมายถึงพรานป่าก็ได้ ตามนัยแรกหมายความว่า เสื้อผู้หญิงเป็นสีลายดอก หรือสีดำตรงแขนเสื้อทรงกระบอก จะมีแถบสีแดงคาดตรงข้อแขนท่อนบนและท่อนล่าง ผ้าถุงพื้นสีดำ จะขลิบปลายผ้าถุงด้วยผ้าสีแดงและตามนัยที่สองมีความหมายถึงผู้ที่ปราดเปรียว เขียวหาญ และ เป็นผู้ที่ชอบล่าสัตว์ อย่างไรก็ตามคำว่า มุเซอแดง น่าจะหมายถึงนัยแรกที่เป็นลักษณะสีเสื้อผ้าของผู้หญิงมากกว่า ซึ่งเป็นชุดประจำเผ่าของผู้หญิงที่แตกต่างจากมุเซอกลุ่มอื่น ๆ อย่างเห็นได้ชัด ปัจจุบันมุเซอแดง จะอาศัยอยู่ในเขตอำเภอแม่ฮาด แม่สะเรียง แม่แตง และหมู่บ้าน นาศิริ อำเภอ เชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเมือง แม่สรวย แม่จัน เวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย อำเภอเมืองปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

13. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศิริธร สาวเสม (2555) ศึกษาดนตรี วัฒนธรรมของกะเหรี่ยง วิเคราะห์ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านโป่งกระทิงบน พบว่า เครื่องดนตรีมี แคนหรือเปย กลองยาว ฉิ่ง ฉาบ และกรับไม้ โดยแคนมีท่อเสียง 7 ท่อ ให้เสียง 7 เสียง บรรเลงประกอบการร้องเพลง เพลงในงานแต่งงาน เพลงร้องงานศพ เนื้อหาบทเพลงกล่าวถึงธรรมชาติ ศาสนา คำสอน บทเพลงมีลักษณะสั้นๆ ร้องซ้ำไปมา การตีกลองประกอบโดยจังหวะแข็ง ซึ่งเพลงที่ใช้ในการแสดง เช่น เพลงจะเปยจิ่ว เพลงกองก่องก้อย เพลงไหล่ซ้าล่อง

นฤมล ลทะวงศ์ และอนุรักษ์ ปัญญานุวัฒน์ (2557) ได้ศึกษากระบวนการจัดการเพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านหนองมณฑา ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีการจัดการที่รักษาวัฒนธรรมวิถีชีวิตแบบปกากะญอของคนในชุมชนให้คงอยู่ร่วมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมปัจจุบัน มีการสร้างข้อตกลงร่วมกันโดยให้ทุกครัวเรือนมีส่วนร่วม เช่น วัฒนธรรมเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และพื้นที่ทำกินของชุมชน รวมถึงการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมปกากะญอ เชิญผู้รู้ ปราชญ์ผู้อาวุโส จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น “วิถีชีวิตปกากะญอ” ทั้งเรื่องภาษา การสื่อสาร การแต่งกาย นิทาน/สุภาษิต การทอผ้า การทำนาขั้นบันได และจารีต ประเพณี การดำรงชีวิต ตั้งแต่การเกิด การเจ็บ จนถึงการตาย

ธนพชร นุตสาระ (2557) ได้ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมดนตรีของชาวกะเหรี่ยง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ พบว่า ลักษณะทางกายภาพของเตห่านากูจะมีกล่องเสียงรูปร่างคล้ายเรือ มีคอโค้งยื่นออกจากกล่องเสียง ฝาปิดด้านหน้าจะใช้แผ่นอลูมิเนียมลูกบิดทำจากไม้ไผ่ ซึ่งด้วยสายเบรกรถจักรยานระหว่างลูกบิดกับแกนกลางแผ่นฝาที่ปิดกล่องเสียงสายมีจำนวนตั้งแต่ 6-10 สาย ตั้งสายด้วยระบบบันไดเสียงเมเจอร์และไมเนอร์ 5 เสียง บางครั้งอาจตั้งถึง 7 เสียง บรรเลงโดยการดีดสายมือซ้ายทำหน้าที่เป็นเสียงเบสหรือเสียงประสาน รวมทั้งเสียงโครน (Drone) ส่วนมือขวาดีดเป็นทำนองหรือเป็นเสียงคอร์ด บรรเลงประกอบการอ้อฮาหรือบรรเลงบทเพลงทั่วไป ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมดนตรีของชาวกะเหรี่ยงนั้น สำหรับโรงเรียนควรให้เครื่องดนตรีเตห่านากูถูกบรรจุไว้ในหลักสูตรดนตรีท้องถิ่น หน่วยงานรัฐควรจัดกิจกรรมส่งเสริมเพื่อให้เครื่องดนตรีเตห่านากูมีเวทีสำหรับการแสดง รวมทั้งวัดเมื่อมีงานประเพณีควรให้มีเครื่องดนตรีเตห่านากูมีบทบาทหน้าที่ในงานประเพณีนั้น ๆ เพื่อให้ชาวปกากะญอเห็นคุณค่าในตัวตน และในด้านการปรับปรุงยกระดับวัฒนธรรมดนตรีของชาวกะเหรี่ยงเข้าสู่การท่องเที่ยว เนื่องจากตำบลบ้านจันทร์ อำเภอภักดีชุมพลเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีจุดขายทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยง ชุมชนควรมีความร่วมมือระหว่างสถานประกอบการ หน่วยงานรัฐ และโรงเรียนทั้งสามที่จะต้องให้ความร่วมมือเพื่อให้เครื่องดนตรีเตห่านากูมีเวทีสำหรับการแสดงในฐานะเครื่องดนตรีชาติพันธุ์ของชาวกะเหรี่ยงที่มีศักยภาพเหมือนเครื่องดนตรีอื่น ๆ รวมทั้งเพื่อให้เยาวชนเห็นคุณค่าของเครื่องดนตรีประจำชาติพันธุ์ของตนเอง

นิรุตร์ แก้วหล้า (2562) ได้ทำการศึกษา การประยุกต์วิถีชีวิต และวัฒนธรรมชาวปกาเกอญอ ตำบลช้างเคื่อง อำเภอ แม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า ประมาณ 60 กว่าปีที่ผ่านมาชาวบ้านปกาเกอญอในพื้นที่ศึกษายังมีการนับถือศาสนาผี มีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีพิธีกรรมการแต่งงาน บ้านใหม่ หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2497 การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ ชาวปกาเกอญอพื้นที่นี้เริ่มเปลี่ยนแปลงความนับถือศาสนามาเป็นคริสต์จักร ความเชื่อโบราณต่าง ๆ เริ่มเลือนหายไปมีแต่เรื่องเล่าจากผู้เฒ่าสูงวัยที่ยังคงจดจำเรื่องราวได้เท่านั้น การศึกษาดนตรี และการแสดงชาวปกาเกอญอพื้นที่ศึกษา พบว่าอื้อธำเป็นวรรณกรรมของชาวปกาเกอญอ สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการอบรมสั่งสอนลูกหลานในอดีต การอื้อธำนั้นแสดงถึงความเป็นปกาเกอญอ ทั้งวิถีชีวิต วิธีคิด โลกทัศน์ การแสดงชาวปกาเกอญอ ได้แก่ การแสดงจักรี หรือ จีหว่า เป็นการแสดงกระทบไม้ การแสดงซ้อป้อ หรือการแสดงตำข้าว ศิลปะการรำดาบของชาวปกาเกอญอ เป็นศิลปะโบราณที่เน้นการร่ายรำดาบอย่างคล่องแคล่วแม่นยำ ถือเป็นศิลปะป้องกันตัวแบบปกาเกอญอสืบทอดจากบรรพบุรุษมากกว่า 100 ปี และการศึกษาแนวทางการประยุกต์วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ดนตรีและการแสดงเข้าสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หากมีการจัดทำร่วมกันโดยชุมชน ภาคท้องถิ่นเช่นองค์การบริหารส่วนตำบล และภาคเอกชน จะเกิดก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติเป็นอย่างมาก ประโยชน์ทางสังคม และวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจะช่วยเผยแพร่เอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกับผู้คนในท้องถิ่นได้มีโอกาสรู้จักกันนั้น ผลก็คือ เกิดความสามัคคีในชุมชน และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกและเกิดสันติภาพขึ้นแก่โลก